

Fremtidens skov

- anbefalinger fra Skovpolitisk Udvalg 2011

Indhold

Forord	3
Skovpolitisk Udvalgs arbejde	4
Skov i Danmark – et efterspurgt velfærdsgode	5
• <i>Skovenes driftsøkonomi er trængt</i>	8
• <i>Større efterspørgsel på varieret friluftsliv og naturoplevelser i skovene</i>	12
• <i>Skovene bidrager til Danmarks klimaforpligtelser</i>	15
• <i>Skovenes biologiske mangfoldighed er fortsat presset</i>	20
• <i>Skovene i international sammenhæng</i>	24
Anbefalinger fra Skovpolitisk Udvalg	27
• <i>Bedre muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i skovene</i>	28
• <i>Et øget bidrag til Danmarks klimaforpligtelser</i>	31
• <i>Bevar og styrk den biologiske mangfoldighed i skovene</i>	35
• <i>Udvikle og sikre skovenes økonomiske bæredygtighed</i>	38
• <i>Skovene i international sammenhæng</i>	41
Samfundsmæssige konsekvenser	42
Bilag	52
• <i>Medlemsliste</i>	52
• <i>Kommissorium</i>	53
• <i>Adgangsvejledning</i>	54
Kolofon	56

Forord

Skovene kan det hele. For ikke så mange år siden blev skovene kun betragtet som en ressource til varme og bygningstømmer og et sted at gå på jagt. Men i dag er skovene meget mere end det.

Skovene beskytter grundvandet, leverer natur og biodiversitet, giver plads til friluftsliv og ro til tanker. Samtidig er de danske skove erhvervsvirksomheder, der leverer arbejdspladser, træprodukter, jagt og andre serviceydelser.

De senere år er der også kommet fokus på, hvordan og hvor meget skovene bidrager til lagring af CO₂. I den sammenhæng er det vigtigt, at en ny og tidssvarende skovpolitik er med til at løse nogle af de væsentlige samfundsudfordringer indenfor miljø og klima.

Danmarks nationale skovprogram har siden 2002 været fundamentet for skovudviklingen, hvor hensynet til beskyttelse og meget forskellig benyttelse spiller sammen. Skovene bruges i stigende omfang til friluftsliv for ikke mindst bybefolkningen, og spørgsmålet har derfor også været, hvordan en række ændringer i skovpolitikken kan sikre og udvikle de mange forskellige hensyn, som fremtidens skove skal leve op til. Det har ført til, at miljøministeren i sommeren 2010 nedsatte Skovpolitisk Udvalg.

Udvalget har valgt en ambitiøs tilgang til arbejdet. Anbefalingerne rækker derfor længere i både tid og økonomi, end der var lagt op til i kommissoriet. Det har været en spændende udfordring at få de mange forskellige meninger til at bøje sig mod hinanden. Der er blevet klippet lidt i "skovbrynet" undervejs i processen, men den brede enighed om den fremtidige skovpolitik er styrken i denne rapport. Vi kan både stå inde for og stå sammen om vores anbefalinger på tværs af forskellige interesser.

Jeg vil gerne takke alle for konstruktiv medvirken, stor arbejdsiver og givende diskussioner. Den enighed, der er opnået i Skovpolitisk Udvalg, skulle gerne føre til, at Danmark har fremtidssikrede skove, der drives bæredygtigt. Skove som dækker en stadig større del af Danmarks areal til gavn for alle.

Erik Bisgaard Madsen
formand

Skovpolitisk Udvalgs arbejde

Den 1. juni 2010 nedsatte miljøminister Karen Ellemann Skovpolitisk Udvalg. Formålet var at modtage interessenternes anbefalinger til en fremtidig skovpolitik.

Skovpolitisk Udvalg er sammensat af 17 medlemmer med repræsentanter fra Dansk Skovforening, Skovdyrkerforeningerne, Hedeselskabet, Landbrug & Fødevarer, Træets Arbejdsgivere, Dansk Træforening, Kommunernes Landsforening, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, fællesrepræsentant for WWF Verdensnaturfonden, Verdens Skove¹ og DOF Dansk Ornitologisk forening, Skov & Landskab (Københavns Universitet) og Danmarks Miljøundersøgelser (Århus Universitet) samt særligt udpegede Hans Okholm (fagforbundet 3F) og Kristian Stenkjær (jagtinteresser). Desuden har Miljøministeriet og Klima- og Energiministeriet deltaget i udvalgets arbejde. Medlemsliste er vedlagt som bilag 1.

Miljøministeriets og Klima- og Energiministeriets udvalgsmedlemmer har haft en anderledes rolle end udvalgets øvrige medlemmer, da ministerie-repræsentanter i sagens natur ikke kan komme med politiske anbefalinger til regeringen. Det samme gælder for

repræsentanterne for Københavns Universitet og Århus Universitet. Repræsentanterne har bidraget med forskningsbaserede analyser og vurderinger til udvalgsarbejdet, men er ikke ansvarlige for den endelige rapport og anbefalinger. Naturstyrelsen har været sekretariat for udvalget.

Friluftsrådet valgte at forlade Skovpolitisk Udvalg den 28. april 2011.

Udvalgsarbejdet har taget udgangspunkt i kommissoriets opgaver, som er blevet drøftet, forhandlet og gennearbejdet for at formulere et sæt fælles anbefalinger. Kommissoriet for udvalgets arbejde er vedlagt som bilag 2.

Medlemmerne hæftede sig fra starten særligt ved to forhold i kommissoriet:

- Udvalget får ikke stillet til opgave at formulere anbefalinger specifikt om biodiversitet/naturbeskyttelse og skovbrugets rammevilkår.
- Anbefalingerne kan danne baggrund for et revideret Nationalt Skovprogram, og indsatsen skal kunne implementeres indenfor Miljøministeriets eksisterende økonomiske rammer.

Foto: Naturstyrelsen

Udvalget har taget udgangspunkt i den internationale definition af begrebet bæredygtig skovdrift som også dækker over hensyn til biodiversitet og de økonomiske rammer for skovdrift (se side 25). Miljøministeren har desuden bedt Skovpolitisk Udvalg om at drøfte dyrehavers fremtid. Udvalget er opmærksomt på, at "anbefalingerne skal være indenfor miljøministeriets økonomiske rammer". På trods af dette kommer udvalget med omkostningskrævende anbefalinger ud fra et ønske om, at anbefalingerne skal være både visionære og langsigtede. Anbefalingerne vil derfor kunne underkastes en nærmere analyse af både de administrative og de økonomiske konsekvenser.

¹ Nepenthes skiftede den 28. april 2011 navn til Verdens Skove

Skov i Danmark - et efterspurgt velfærdsgode

Skovene i Danmark bidrager positivt til det danske samfund ved at give danskerne adgang til friluftsliv og naturoplevelser. Samtidig er skovene levested for mange dyr og planter, og er derfor vigtige for den danske biodiversitet. Desuden er der mange kulturhistoriske værdier knyttet til skovene, og skovene er en del af vores identitet.

Skovene giver også en række skovprodukter og vedvarende bioenergi, og der oplagres CO₂ i skovene. Skovene yder desuden en god beskyttelse af vores grundvand på grund af den meget beskedne brug af bekæmpelsesmidler og gødning i skovene.

Skovene er et eftertragtet velfærdsgode, og dette er baggrunden for Folketingets beslutning fra 1989 om at fordoble skovarealet. Denne beslutning er fastholdt og videreført

i Danmarks Nationale Skovprogram fra 2002: Skovarealet skal forøges, så skovlandskaber dækker 20-25 procent af Danmarks areal i løbet af en trægenerations (80 til 100 år).

Hvor meget skov er der i Danmark – og hvor ligger den?

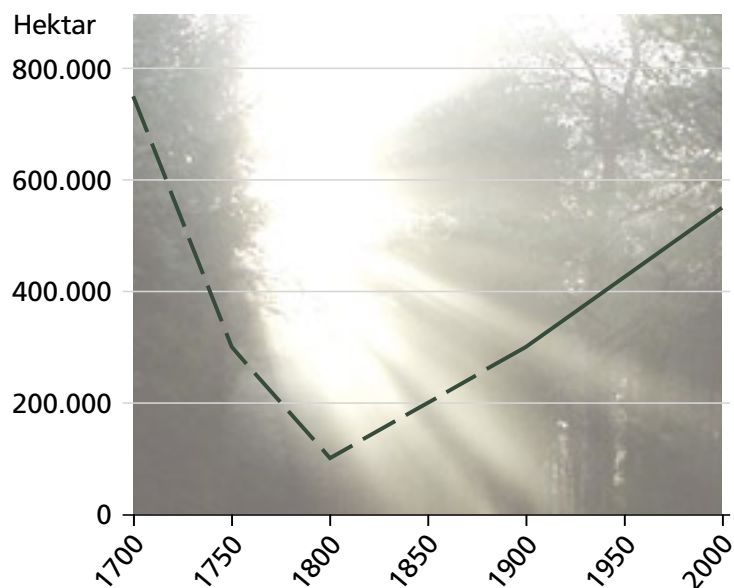
I dag er det samlede skovareal i Danmark cirka 580.000 ha (13,5 pct.). Det

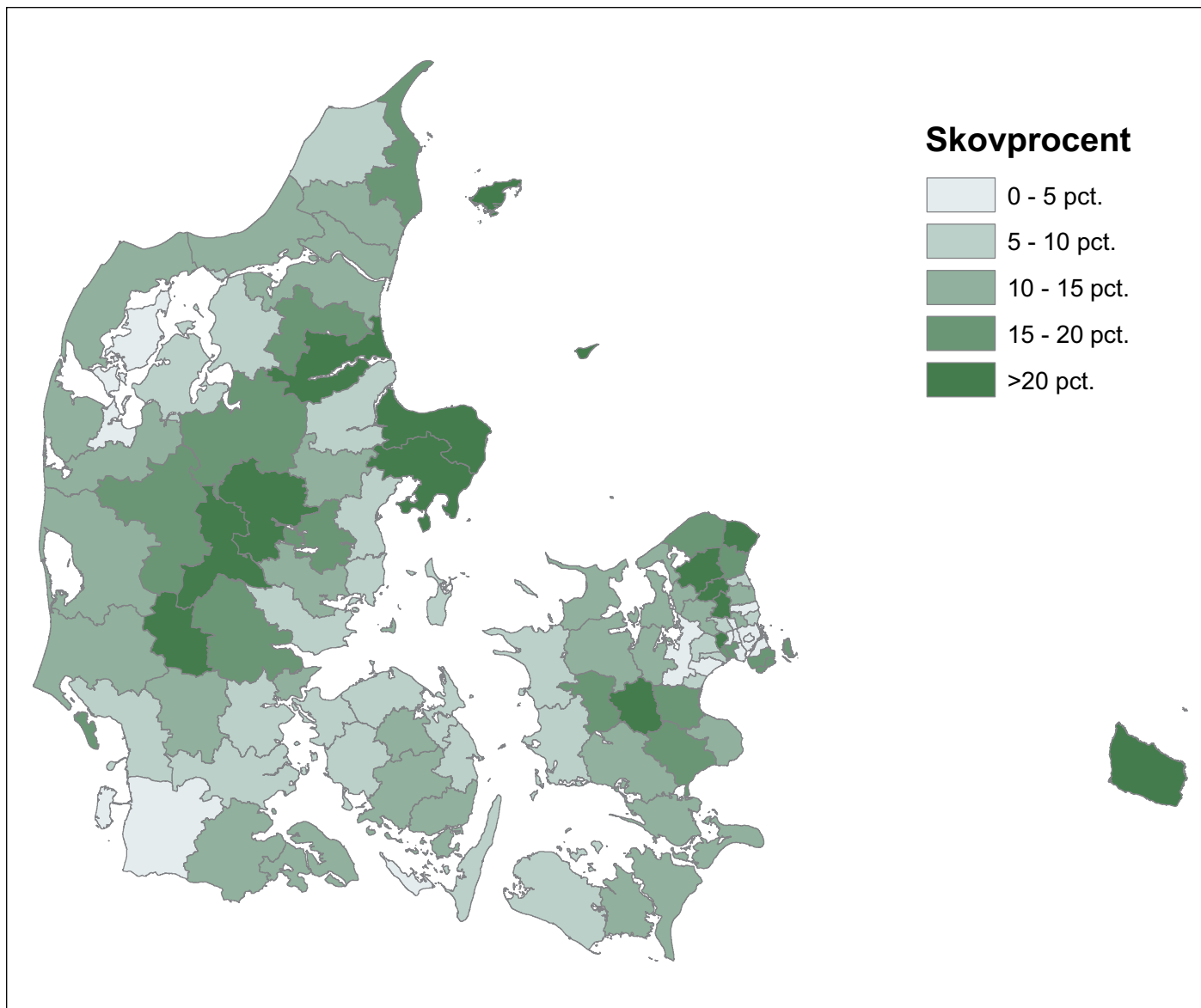
er ca. 1000 m² – eller omtrent en villa-have – pr. dansker, og skovarealet stiger fortsat.

40 pct. af skovarealet er nåleskove, 40 pct. er løvskove og 13 pct. er blandede løv- og nåleskove. Resten består af juletræer og pyntegrønt samt ubevoksede arealer.

Figur 1:
Danmarks skovareal
i nyere tid (ha)

Kilde:
Danmarks nationale
skovprogram 2002 og
Skove og plantager
2009

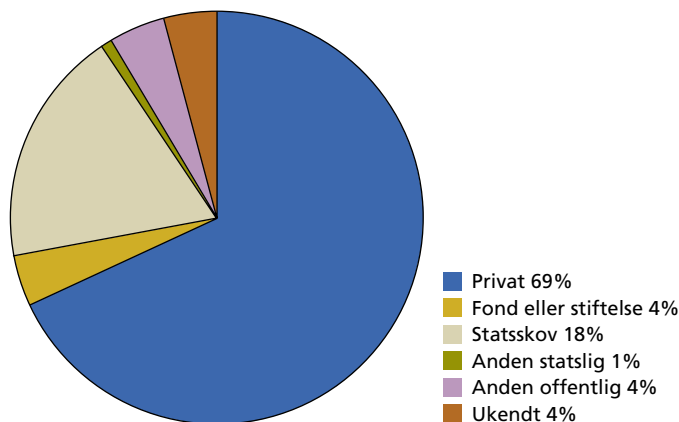

Figur 2:
Skovarealet i procent af kommunernes samlede areal

Kilde: Skove og plantager 2009

Mest privat skov

Ca. 14 pct. af skovarealet består af små skovejendomme på under 10 ha.

Skovene bidrager aktivt til beskæftigelsen i yderområderne

Den samlede værdi af produktionen af træ (inkl. juletræer og pyntegrønt) i de danske skove var 1,1 mia. kr. pr. år i gennemsnit for perioden 2002-2006, hvilket svarer til 0,9 % af den samlede nationale bruttofaktorindkomst. I opgørelsen af bruttofaktorindkomsten er ikke regnet med indtægterne ved salg og udleje af jagt, udleje af huse i skov, afholdelse af arrangementer, udstedelse af ridekort m.m. Forsigtigt vurderet udgør disse øvrige indtægter mellem 175 og 350 millioner kr. pr. år.

Ca. 4.000 personer er beskæftiget i skovenes primære produktion (dækker perioden 1997 til 2006). Det svarer til 0,15 pct. af den samlede arbejdsstyrke for den samme periode. I den træforarbejdende industri var der i den primære industri omkring 15.000

beskæftigede og i møbelindustrien omkring 18.000 (2006 tal). En del af møbelindustrien er baseret på importeret træ. I private jagtvæsenes skønnes, at den samlede beskæftigelse svarer til ca. 150 fuldtidsstillinger. Hovedparten af beskæftigelseseffekten ligger i yderområderne

Kommuneskovene er få, men værdifulde

En meget stor del af landets kommuner ejer skov. Kommunerne ejer ca. 18.000 hektar skov fordelt på ca. 180 skove. Den enkelte kommune ejer typisk fra få hektar til over 1000 hektar. Kommuner med meget skov er f.eks. Holstebro, Århus, Vejle og Bornholm. De kommunale skove er primært bynære skove – såvel klassiske byskove som nyere skovrejsning – sekundært plantager under konvertering til løvskove.

De bynære kommunale skove er blandt landets mest benyttede naturområder. Selv om de kun udgør fire procent

Figur 3:

Ejerskab af danske skove.
69 procent af de danske skove er privatejede med knap 25.000 ejere, mens statsskovene udgør 18 pct. af det samlede skovareal.

Kilde:

Skove og plantager 2009

af det samlede skovareal, er deres velfærdsøkonomiske betydning langt større, fordi de sikrer og udvikler friluftsliv og folkesundhed. Ofte er skovene også afgørende for at sikre en god lokal drikkevandskvalitet.

Skovloven sikrer skove i fremtiden

Et vigtigt element i skovloven er fredskovspligten, som sikrer, at et stabilt eller stigende areal er reserveret til skovbrugsformål. Fra 1989 og frem til i dag er skovloven gradvis blevet liberaliseret for at imødekomme at skovene kan bruges til flere forskellige formål.

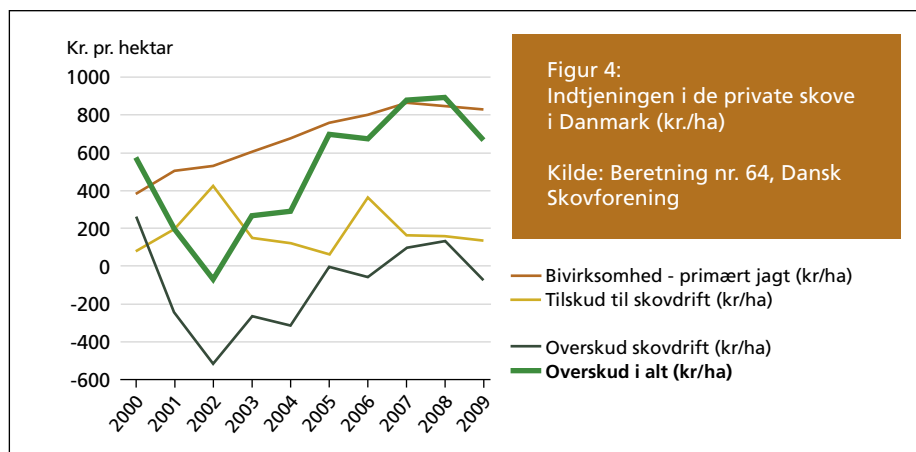
Fredskovspligten er fortsat restriktiv og sikrer, at byggeri, anlæg mv. altid bliver forsøgt placeret uden for fredskoven. Men i visse tilfælde hindrer den restriktive praksis en hensigtsmæssig placering af ny infrastruktur (mod erstatningsskov) og dermed en dynamisk udvikling af, hvor skovarealerne skal placeres.

Skovenes driftsøkonomi er trængt

Indtjeningen fra den egentlige skovdrift – træproduktion, juletræer og pyntegrønt – har i en årrække været beskeden, og juletræer og pyntegrønt har i perioden udgjort op til 30-50 pct. af indtjeningen. Det faldende overskud af skovdriften skyldes tidligere fald i træpriserne. Dette er til en vis grad modvirket af en effektivisering i skovdriften. De sidste ti år har indtjeningen fra jagt og andre alternative indtægtskilder fået en stadig stigende betydning for indtjening, og det er først, når disse indtægter regnes med, at den samlede indtjening pr. arealenhed bliver positiv og har været nogenlunde stabil i de seneste ti år. Det viste overskud (grøn kurve på figur 4) indeholder ikke eventuelle renteudgifter på lån og aflønning af ejers egen indsats.

Tilskud til skovdrift i det private skovbrug har over de seneste ti år udgjort ca. 190 kr. pr. ha. En betydelig del af

dette relaterer sig til stormfaldsordningerne efter 1999 og 2005 stormene.

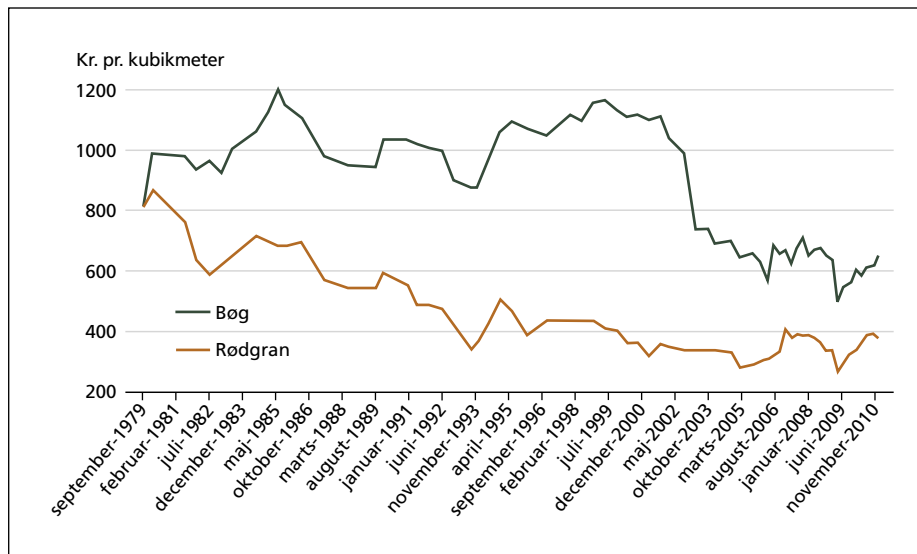

Priserne på træ er lave

Priserne på gavntre fra de vigtigste træarter i de danske skove har været ret stabile de seneste ti år (se fig 5). For rødgran er stabiliseringen sket efter mange års betydelige prisfald, idet priserne på rødgran blev halveret fra 1980'erne til slutningen af 1990'erne. Priserne på bøg faldt markant (blev næsten halveret) for omkring ti år siden.

Foto: Søren Fodgaard

Figur 5:
Prisudvikling på rødgrantømmer
og bøgekævlér – faste priser 2011

Kilde: Dansk Skovforening 2011

Skoves økonomiske grundlag

I private skove er det den enkelte ejers økonomi og driftsformål, som styrer aktiviteterne i skoven. Skovene er erhvervsvirksomheder, hvor indtægter kommer – og traditionelt har stammet fra – salg af træ, juletræer og pynTEGRONT, jagt- og husudlejning samt anden bivirksomhed. Dette har båret driftsøkonomien i skovbruget gennem de seneste 200 år og vil også være en hjørnesteen i økonomien i fremtidens private skove.

Det er skovbrugserhvervets opfattelse, at de seneste 30 års prisfald på skove-

nes træprodukter vil ændres til prisstigninger over de næste 10 til 20 år, fordi efterspørgslen på træ forventes at stige. Det skyldes træets helt unikke egenskaber, dels som materiale, dels som en fornybar ressource med meget positive klimaegenskaber. Derfor er det vigtigt – som i en række af vore nabolande – at vi fortsat har fokus rettet på skovenes produktion af træ i en mængde og kvalitet, som tilfredsstiller samfundets øgede og ændrede behov.

Statsskovene er underlagt finansloven. Det betyder at indtægtsgrundlaget og de aktiviteter, der gennemføres i statsskovene, også fungerer som virkemiddel for regeringens politik. Bevillingen omfatter Naturstyrelsens arealforvaltning i form af forvaltning af statsskovene og gennemførelse af naturforvaltningsprojekter mv. samt myndighedsopgaver i henhold til bl.a. skovloven og jagt- og vildtforvaltningsloven. Arealforvaltningen varetages af 18 lokale enheder fordelt over hele landet.

Alle offentligt ejede skove skal opfylde de særlige krav og hensyn til bl.a. friluftsliv, hvilket er fastlagt i skovloven. Offentlige skovejere har ikke mulighed for at søge generelle skovtilskud, herunder skovrejsningstilskud.

De kommunale skove har mange friluftsfaciliteter, et stort publikumstryk, få muligheder for jagtindtjening og en vigende træindtjening. Dette sætter de kommunale skoves økonomi under kraftigt pres. Deres muligheder for træindtjening er som for de private og statslige skove, men de øvrige rammevilkår er anderledes. Derfor er der ifølge Kommunernes Landsforening en tendens til at kommuneskove sælges – hvad der bl.a. ofte medfører ringere mulighed for lokalt friluftsliv.

Større tilvækst end hugst

Både i de private skove og i statsskovene har hugsten pr. hektar de sidste ti år i gennemsnit været mindre end tilvæksten (se figur 6). Med andre ord har skovene produceret mere træ, end der er blevet fældet, og skovenes vedmasseniveau har været stigende. Dette gælder både for Danmark og hele Europa. Tallene for Danmark er dog forbundet med betydelig usikkerhed, idet de er baseret på en kombination af forskellige modeller og data. Danmarks Skovstatistik vil i 2012 bidrage med opgørelser over realiseret tilvækst og hugst.

Tilvæksten i statsskovene ligger i gennemsnit lavere end i de private skove (ca. 2 kbm pr ha). Dette skyldes formentlig, at en forholdsmeæssig stor andel af statsskovene er hede- eller klitplantager, som er etableret på

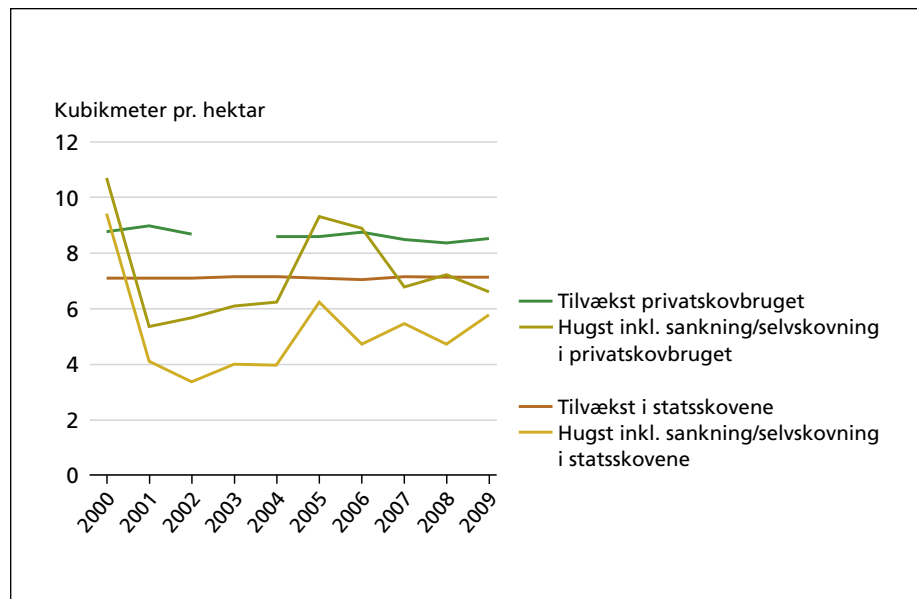
mager jord i Vestjylland. Hugsten i statsskovene er også lavere end i de private skove, hvilket er en naturlig følge af den lavere tilvækst. Desuden har det betydning for hugsten, at driften af statsskovene er underlagt en række hensyn, som er fastlagt i skovloven.

Hugsten af gavntræ var i 2000 unormal høj som følge af den store tvungne hugst i forbindelse med stormfaldet i 1999. De følgende otte år er hugsten af gavntræ faldet, og den har stabiliseret sig på samme niveau som før stormfaldet. Der var dog også en større hugst i 2005 efter stormfald primo 2005 (se figur 7).

Hugsten af brænde har været stabil med mindre udsving i de seneste ti år. Til gengæld er hugsten af energitræ (skovflis og energirundtræ) næsten firedoblet fra 2000 til 2009. Med EU's

målsætning om øget brug af biomasse må der forventes en stigende efterspørgsel efter energitræ.

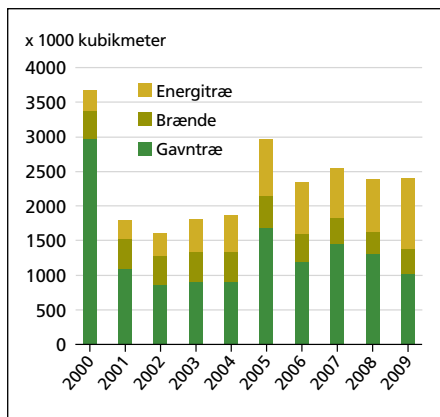
En opgørelse² fra Skov & Landskab viser, at der er en stor uudnyttet ressource af træ til brændselsformål i skovene i form af tyndingstræ, grene, topender mv., og det vurderes at der fortsat er rum for en udvidelse af produktionen af energitræ fra skovene.

Figur 6:
Tilvækst og hugst i de danske skove
(kbm/ha)

Kilde: Beretning nr 64,
Dansk Skovforening og Naturstyrelsen

² Træbrændselsressourcer fra danske skove over ½ ha (Skov & Landskab 2010)

Skovenes herlighedsværdier stiger – og dermed også beskattningen

Skovenes ejendomsværdi skal afspejle skovens værdi i handel og vandel.

På trods af en nedgang i indtægterne fra driften er skovenes handelsværdi steget de seneste år. Forklaringen er, at skovenes herlighedsværdi udgør en større og større del af skovenes værdi.

Handelsprisen pr. ha skov for en lille skov er ca. 28 pct. højere end prisen for en stor skov. På samme måde er handelsprisen pr. ha cirka 25 pct. højere i et mere tætbeboet område end i forhold til et tyndtbeboet område. Særligt for skove uden bygninger er der højere pris på skove, som er let tilgængelige for skovejeren. Det understreger, at skovenes forringede driftsresultater ikke har afgørende betydning for skovenes prissætning³.

Figur 7:

Hugsten i de danske skove fordelt på gavntræ, brænde og øvrigt energitræ

Kilde: Danmarks statistik 2011

En del af skovenes herlighedsværdi er ikke blot tilgængelig for ejeren, men også for offentligheden i almindelighed, idet offentligheden er sikret adgang gennem naturbeskyttelsesloven. Stigende ejendomsværdier medfører stigende ejendomsskatter og bo- og gaveafgifter. Det samlede skovbrug har fået skattelettelse i 2006 og 2011 i form af sænket grundskyldspromille og sænket grundskyldspromilleloft. Skattelettelsen i 2006 var begrundet i stormfaldet i 2005, mens skattelettelsen i 2011 skete som del af regeringens lempelse af jordskatterne.

Skoverhvervet har peget på, at der er en risiko for, at den beskedne indtjening sammen med stigende beskatning som følge af de stigende ejendomspriser, kan få nogle skovejere til at øge hugsten ved at udtage store mængder vedmasse fra de ældre bevoksninger. Tilsvarende kan den øgede efterspørgsel af energitræ medføre en øget hugst. Afhængig af hugstmetode kan en øget hugst være et problem for biodiversiteten.

Foto: Natursynelsen

³ Ravn-Jonsen, Lars J. 2005: Skovenes Pris – Handelsprisens variation med skovens lokalitet og areal. Akf. [www.akf.dk]

Større efterspørgsel på varieret friluftsliv og naturoplevelser i skovene

Skovene ligger på en suveræn førsteplads som mål for danskernes ture ud i landskabet med omkring 75 mio. besøg ud af ca. 130 mio. naturbesøg årligt. Dvs. knapt 2/3 af alle naturbesøg er en tur i skoven.

Den enkelte skovs værdi for friluftsliv, naturoplevelser mv. afhænger af beliggenhed, struktur og størrelse. Skove tæt ved strande eller andre naturområder er særligt attraktive for skovgæster, men især beliggenheden i forhold til skovgæstens bopæl har stor betydning. Undersøgelser viser, at omkring to tredjedele af alle besøg i skoven sker i den skov, der er nærmest ens hjem.

Som det fremgår af figur 2, er der forskel på mængden af skov i de forskellige dele af Danmark.

Op mod 90 pct. af den voksne danske befolkning er på en tur i skoven mindst én gang om året, og danskerne kommer typisk i skoven omkring ti gange hvert år. Opholdet i skoven er typisk mellem en og to timer. 2/3 af skovgæsterne "går en tur" som hovedmål i forbindelse med deres skovbesøg. Lidt over halvdelen ønsker at opleve naturen, mens 10-15 pct. dyrker motion, "sidder stille", kører en tur eller lufter hund. Under 2 pct. af gæsterne rider eller udøver jagt og fiskeri.

Større mangfoldighed af aktiviteter kan give flere konflikter

Grundlæggende har frilftsaktiviteterne i skovene ikke ændret sig mærkbart fra 1970'erne og frem til i dag – det er stadig (familie-)skovturen, som er i centrum. Der har dog fundet en udvikling sted med en stadig større mangfoldighed af aktiviteter (rollespil, stavgang, mountainbikemm.). Deteknologiske muligheder har også betydet en udvidelse af efterspørgslen efter aktivitetsmuligheder som f.eks. geocatching og andre GPS-baserede aktiviteter.

Skovejere oplever, at de mange forskellige former for aktiviteter medfører et stigende antal konflikter mellem de forskellige brugergrupper. Eksempler er løse, aggressive hunde, mountainbikere der forstyrrer gående og ødelægger stier, skrænter, skovdiger og slider på sårbar natur, skovgæster der ikke respekterer afmærkning og anvisninger i forbindelse med træfældning, samt udfordringer med flere arrangementer på samme dag. Skovejerne oplever i den forbindelse et stigende pres for at kunne løse konflikter og anvise arealer og forhold, der kan tilgodese de konkrete aktiviteter.

Adgangsret i alle skove

Adgangen til skovene er for danskerne en grundlæggende ret i naturbeskyttelsesloven. Skovejeren har mulighed for at tage betaling for alle de ydelser, der

ligger ud over denne grundlæggende ret. Nogle skovejere omsætter interessen for naturoplevelser økonomisk ved at tilbyde guidede ture, færdsel uden for veje og stier ved aftaler med kommuner, naturvejledning, ridning, særlige aktivitetsmuligheder, primitive overnatningsmuligheder i shelters og småhytter og lignende.

Døgnåbent i de offentlige skove

I kraft af lovgivningen om adgang til offentlig og privat skov, er der udvidet adgang til de offentlige skove. Desuden ser mange offentlige skove det som deres opgave at tilbyde offentlig adgang. I offentligt ejede skove har borgerne for eksempel ret til at færdes uden for stier og veje og må færdes 24 timer i døgnet. Offentligt ejede skove er uens fordelt over landet med en relativ underrepræsentation især i Vest- og Sydsjælland og Fyn m.fl. øer samt dele af Jylland. Fokus på offentlig skovrejsning ved større byer i de sidste 20 år har ikke ændret mærkbart på den skæve fordeling.

Den skæve fordeling af offentlige skove på landsplan betyder, at der kan være forskel på mulighederne for at udøve særlige former for friluftsliv alt efter, hvor man bor.

Naturoplevelser og adgang til friluftslivsaktiviteter for befolkningen er højt prioriterede indsatsområder i stats-

skovene. Gennem lovgivningen og administrativ praksis påhviler der de offentligt ejede skove særlige forpligtelser, til i særlig grad at understøtte befolkningens friluftsliv og bidrage til at mindske konfliktniveauet.

Adgangsretten kan sikres når offentlig skov sælges

Staten og kommunerne køber og sælger af og til skov- og naturområder. Miljøministeriet har i perioden 2000 til 2010 erhvervet 1.838 ha landbrugsareal

til skovrejsning og har i samme periode solgt ca. 1000 ha skov. Adgangsreglerne til disse solgte statslige skove er sikret gennem tinglysning.

Mere forskning i skov og sundhed

Byen er blevet flere og flere menneskers hverdagslandskab. I dag tilbringer befolkningen størstedelen af sin tid inden døre og størstedelen stillesiddende. Det hurtigt stigende antal af lidelser som fedme, diabetes II, osteoporose og stressrelaterede sygdomme, såvel som

visse hjertesygdomme, depression og mental udmattelse, antages af WHO for at være tæt relateret til den moderne urbane livsstil. I dag taler flere og flere forskere inden for folkesundhed om, at man i stedet for at fokusere på at kurere sygdomme bør fokusere mere på de faktorer, som gør, at befolkningen forbliver sunde. Grønne områder – bl.a. skove – vurderes af flere og flere forskningsdiscipliner som en værdifuld tilgang til at fremme folkesundheden og til terapeutisk brug.

Foto: Colourbox

Adgangsftalen gav mere adgang

Miljøministeren nedsatte i 2000 Adgangsudvalget bestående af bl.a. Dansk Skovforening, landbrugets 2 organisationer, Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening. Udvalget skulle se på offentlighedens adgang til naturen, og komme med anbefalinger til, hvordan adgangen kunne forbedres. Et enigt udvalg foreslog i 2001 – på betingelse af en række forbehold fra lodsejers side – en række lovændringer, og herunder at det blev tilladt at gå og gøre ophold i skovbunden i umiddelbar nærhed af veje og stier i de private skove.

Det førte dog ikke umiddelbart til lovændringer, men i 2002 indgik miljøministeren, Dansk Skovforening, Landboforeningerne, Dansk Familielandbrug, Danmarks Naturfredningsforening og Friluftsrådet en adgangsaftale. Adgangsaftalen indeholdt dels aftaler om 1) lovændringer, dels 2) opfordringer til aftaleparterne. En del af aftalen – kaldet Anemonereglene – betød, at jordbrugets organisationer forpligtede sig til at opfordre deres medlemmer til at tillade adgang for gående færdsel og ophold, f.eks. til at plukke blomster og drikke kaffe på arealer, der er let tilgængelige og ligger i umiddelbar nærhed af skovenes veje og stier, medmindre dette er til væsentlig gene for ejeren af ejendommen. Dette blev således ikke en generel ret, men

en mulighed for konkret aftale med lodsejerne.

1) Lovændringerne fra adgangsaftalen blev indarbejdet i Naturbeskyttelsesloven i 2004, og omfattede bl.a.

- at adgangen til de private skove blev udvidet med en morgentime fra kl. 7 til 6
- at ridning blev tilladt ad private fællesveje der fører gennem skov, med mindre ejeren ved skiltning forbyder ridning
- at skovejeren ved skiltning kan indskrænke adgangen til cykling på stier, hvor cykling medfører særlige problemer

2) Opfordringen om Anemonereglene fra adgangsaftalen blev dels formidlet af foreningerne, dels indarbejdet i Adgangsvejledningen (se bilag 3). Her beskrives rammerne for, hvad man må og ikke må i naturen i medfør af adgangsreglerne i naturbeskyttelsesloven og adgangs bekendtgørelsen.

Adgangsreglerne er komplicerede

Undersøgelser viser, at befolkningen ikke kender de komplicerede adgangsregler. Dels er lovgivningen ukendt for mange, og dels er reglerne meget forskellige alt efter ejerforhold og brugergruppe. På trods af, at lovgivningen kan virke ulogisk og være kompliceret, giver brugen af skovene til friluftsmål kun anledning til få konflikter, der kommer

til myndighedernes behandling. Det skyldes, at man prøver at løse det stigende antal konflikter på anden måde:

- gennem samarbejde mellem lokale parter, f.eks. en privat skovej og en lokal idrætsklub
- gennem formidling via foldere, f.eks. via Naturstyrelsens temafoldere
- ved kanalisering af færdslen ad særlige stier, f.eks. en "stille" sti til en sø
- ved etablering af faciliteter, f.eks. hundeskove og mountainbikeruter
- gennem aftaler om særlig benyttelse, f.eks. til rollespil mv.

Det er karakteristisk, at langt de fleste konflikter er indbyrdes mellem forskellige brugergrupper, f.eks. mountainbikere, fuglekiggere og hundeejere. Det kan for både organiserede og uorganiserede brugere være svært at finde frem til ejeren af en konkret skov. En kontakt til lodsejeren kan medvirke til at mindske konflikter.

Faciliteter med tilskud

Der har i perioden 2006-2009 været ydet tilskud til private skovejere til at etablere friluftsfaciliteter. Ordningerne har ikke været meget efterspurgt. Et forhold, som ifølge erhvervet skal ses i sammenhæng med, at der maksimalt tilbydes omkostningsdækning. Ordningen åbner altså ikke mulighed for et positivt dækningsbidrag.

Foto: Naturstyrelsen

Skovene bidrager til Danmarks klimaforpligtelser

Skovene kan bidrage til at løse de udfordringer, vi har i relation til klimaændringer, kravet om mindre brug af fossile brændsler, og det deraf afledte krav om en bæredygtig og pålidelig energiforsyning. Skove kan bidrage til at øge optaget af CO₂ fra atmosfæren gennem opbygning af biomasse og samtidig reducere udslippet af CO₂ til atmosfæren ved substitution af fossile brændsler.

For det første vil skove, såvel nye som gamle, gennem den årlige vækst op-suge CO₂, som oplagres i stammer, grene, rødder, jord og humus samt i høstede træprodukter.

For det andet vil en del af de høstede træprodukter fortrænge materialer, der er baseret på mere energikrævende processer og fremstillingsmetoder, som stål, aluminium og beton. Denne substitutionseffekt er betydelig og vil i mange tilfælde overstige den direkte virkning af CO₂-optaget under træets vækst.

For det tredje vil lokalt eller regionalt produceret biomasse til energi erstatte fossile brændsler og bidrage positivt til energiforsyningssikkerheden.

I de kommende år skal samfundets energiforsyning omstilles fra fossile brændsler til vedvarende energi, og en stor del af den vedvarende energi vil komme fra fluktuerende kilder som vind og sol⁴. Indtil der er udviklet lagringsmetoder for sol- og vindenergi, vil lokalt eller regionalt produceret træbiomasse bidrage til en stabil og lagerfast energiforsyning, der kan udjævne fluktuationerne fra sol og vind. Træ fra bæredygtigt drevne skove vil bidrage til en vedvarende og klimavenlig energiforsyning. Afbrænding af træ i stedet for fossile brændsler giver isoleret set ingen CO₂-gevinst, da træfyring typisk udleder mere CO₂ pr. produceret energienhed end fossile brændsler.

Energitræ eller biodiversitet – et dilemma

Oven i skovenes bidrag til Danmarks klimaforpligtelser kan skovene levere andre efterspurgte goder som friluftsliv, biodiversitet, grundvandsbeskyttelse osv. Ved at øge skovrejsningen og sikre en bæredygtig drift af skovene kan der opnås en øget produktion af træ til gavn for samfundet og skovenes ejere samtidig med, at skovene bidrager med rekreative værdier og vigtige levesteder for mange plante- og dyrearter.

En høj vedmasse i skovene vil generelt have en positiv betydning for biodiversiteten, da store træer og mere dødt ved fremmer biodiversiteten. Der er dog situationer, hvor skovenes biodiversitet beriges af flere lysåbne og typisk mindre vedmasserige områder.

Da træ kan bidrage positivt til klimadagsordenen både gennem øget oplagring af træ i nye og gamle skove og gennem produktion og effektiv udnyttelse af høstede træprodukter, kan der opstå et dilemma i valget mellem at øge hugsten af træ eller øge oplagring af træ og biomasse i skoven.

Der kan også være et dilemma mellem at optimere driften i forhold til den langsigtede CO₂-effekt og i forhold til skovens andre værdier, herunder biodiversitet, friluftsliv m.m.

⁴ Energistrategi 2050 – fra kul, olie og gas til grøn energi, februar 2011

FAKTABOKS

Skovene i klimasammenhæng

I klimasammenhæng kan skovene principielt inddeles i to overordnede grupper/hovedformål:

Energiskove er skove der hovedsagligt producerer biomasse og træprodukter, der gennem substitution af fossile brændsler eller energitunge materialer medfører et reduceret ressourceforbrug.

Klimaskove er skove der primært leverer CO₂-kreditter, der indgår i de nationale regnskaber eller i virksomhedernes regnskaber.

Energiskove og klimaskove kan i en vis udstrækning kombineres, om end det er centralt, at den mængde bundet kulstof der ligger til grund for kreditterne, forbliver uberørt. Energiskove relaterer sig til energipolitik og den kvotebelagte sektor og først derigennem til Danmarks emissionsopgørelser, mens klimaskove relaterer sig direkte til nationale drivhusgasregnskab. I Danmarks rapportering til Kyoto opgøres skovenes CO₂-puljer samlet – uanset hovedformål.

FAKTABOKS

Rammer for klimaskove i EU og FN

I EU's Klima- og Energipakke for årene frem til 2020 defineres klimatiltagene til at nå målet om 20 pct. reduktion i udledninger. De energitunge industrier bærer en væsentlig del af reduktionen og reguleres gennem kvote- og kreditmarkedet, kaldet EU-ETS'en. Medlemsstaterne bærer ansvaret for, at der opnås de resterende reduktioner for at nå målet. Som det er nu, kan kvotebelagte virksomheder og medlemsstater ikke bruge CO₂ optag og lagring i klimaskove til at opfylde 2020-målet. Derimod kan energiskove benyttes, da biomasse bidrager med substitution af fossile brændsler i energiproduktionen, der er underlagt EU-ETS'en. Det er derfor produktionsenheden af energi, og ikke skoven, der krediteres CO₂-besparelsen. I 2011 forventes EU-kommissionen at komme med et forslag til, hvordan klimaskove kan integreres i klimapakken, og hvordan de skal forbindes med kvotemarkedet.

Kyotoaftalen giver mulighed for at indregne klimaskovenes lager og optag i landenes drivhusgasregnskab ind til 2012, men en ny klimaaftale for årene efter 2012 er ikke færdigforhandlet. Dette giver en usikkerhed omkring rammerne for fremtidige internationale klimavirkemidler på skvområdet.

Både FN og EU giver dog lande som Danmark mulighed for at iværksætte nationale JI-projekter, der genererer kreditter gennem optag og lagring af CO₂ i biomasse. Disse projekter kan kobles til kvotehandelssystemet og en fremtidig klimaaftale. Salget af kreditter giver en indtægt til ejeren, som derved får øget incitamentet til at rejse skov. Det forudsætter, at projekterne udvikles efter FN's retningslinjer for myndighedsgodkendelse og uafhængig måling og kontrol af det faktiske optag.

FAKTABOKS

Skovenes evne til at binde kulstof

Det samlede kulstoflager i skovenes levende vedmasse (stamme, grene og rødder) er beregnet til omtrent 38,5 mio. ton. Det svarer til 66,5 ton kulstof (C) pr. ha. Opgjort i CO₂ svarer kulstoflagret i skovene til ca. 141,6 mio. ton CO₂. Afhængig af træart og lokalitet binder løvskov fra 2-5 ton CO₂ /ha/år og nåleskov binder 2-30 ton CO₂ /ha/år afhængig af god eller dårlig jord. På den enkelte lokalitet har træartsvalget afgørende betydning.

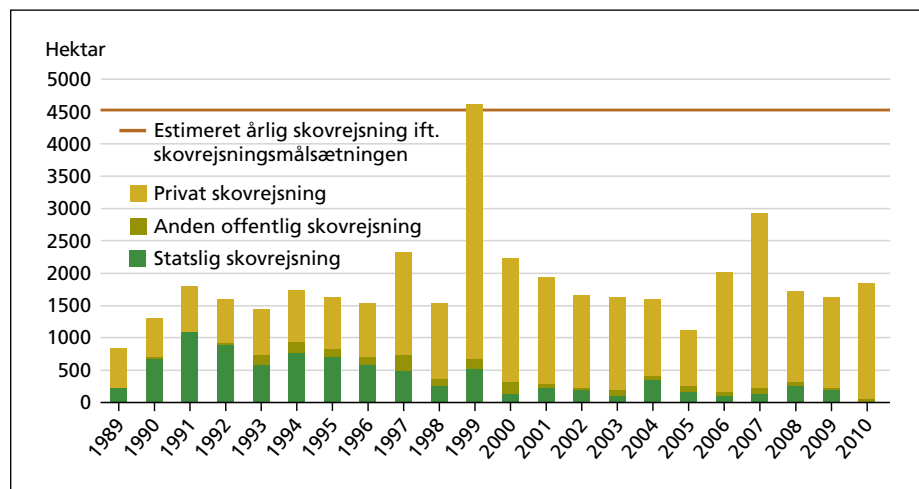
De danske skoves kulstofbinding (netto-ændringen) – i både skovens kulstoflager og i varige træprodukter – kan værdimæssigt opgøres. Værdisætning af de klimaforandringer, der er undgået, er forbundet med stor usikkerhed, og der er også uenighed mellem eksperter om, hvordan beregningerne skal foretages. Internationale studier viser dog værdier på et sted mellem 200 og 800 kr. pr. ton CO₂ både i form af træ til energi og med kulstofbinding gennem træernes vækst.

Skovrejsning binder CO₂

Den skovrejsning, der er sket siden 1990, har bidraget med en CO₂-binding på mellem 0,3 og 0,5 mio. ton pr. år, svarende til en samfundsøkonomisk værdi på mellem 60 og 400 mio. kr. årligt. Den årlige binding vil vokse i de kommende år, efterhånden som de nye skove vokser til.

Folketingsbeslutningen fra 1989 om at fordoble Danmarks skovareal er i Dan-

marks nationale skovprogram (2002) fastholdt og udviklet med det formål at styrke naturindholdet, dvs. "skovarealet forøges så skovlandskaber dækker 20-25 procent af Danmarks areal i løbet af en trægeneration (80-100 år)". Grøn Vækst-aftalen indeholder mål om at rejse 800 ha ny statslig bynær skov og 6.900 ha privat skov frem til 2015. Målsætningen fra 1989 svarer til en gennemsnitlig årlig skovrejsning på 4500 ha, jf. den vandrette linje i figur 8.

Figur 8:
Privat og offentlig skovrejsning 1989-2010. Vandmiljøplan 2 fra 1998 medførte en budgetforøgelse, der blev udnyttet i 1999

Kilde: Skov og natur i tal 2010 og intern opgørelse

Skovrejsningsindsatsen blev grundigt evalueret af Landskabsværkstedet i 1999-2000 og denne evaluering blev fulgt op i 2010 med fokus på friluftsinteresser. Desuden er der i 2008 og 2010 gennemført evaluering i forbindelse med effektmåling af landdistriktsprogrammet.

I Landskabsværkstedets evaluering blev der bl.a. peget på, at målet ikke kan nås med det omfang, som skovrejsningen har haft hidtil, ligesom den tilstræbte ligelige fordeling mellem offentlig og privat skovrejsning ikke er opfyldt. Det blev desuden konkluderet, at den private skovrejsning primært resulterer i forholdsvis små skove uden nævneværdig betydning for friluftslivet. På den baggrund blev størrelsen for private skovrejsningsprojekter med tilskud hævet fra 2 til 5 ha.

Rammerne for den kommunale planlægning og udpegning af skovrejsningsområder, vilkårene for at opnå tilskud og selve tilskuddets størrelse opfattes som barrierer for en øget skovrejsning. I forbindelse med kommuneplanlægningen har staten i "Oversigt over statslige interesser i kommunalplanlægningen 2013" givet en række retningslinjer for skovrejsningsområder, herunder at de som udgangspunkt skal udvides.

Tilskud til privat skovrejsning medfinansieres af EU. På nationalt plan er det fra 2007 valgt ikke at hjemtage medfinansiering til offentlig skovrejsning.

Nye skove sikrer drikkevandet

Skovene bidrager i væsentligt omfang til rent grundvand til drikkevandsforsyningen. I forhold til landbrugsarealerne er skovene generelt bedre i stand til at sikre kvaliteten af grundvandet. Den konkrete samfundsøkonomiske værdi af dette er ukendt.

Politisk har der været lagt betydelig vægt på at bevare den høje danske drikkevandskvalitet.

Nedsivningen af vand gennem jorden har betydning for grundvandsstanden og for vandmiljøet. I skovområderne er nedsivningen mindre fra nåleskovsområder end fra løvskovsområder, og generelt er nedsivningen af vand fra skovområder mindre end fra områder med f.eks. græs og korn i det åbne land. Til gengæld er vandkvaliteten fra skov bedre. Derfor er der et vist sammenfald mellem udpegningen af særlige drikkevandsområder og skovarealer, og omkring 20 pct. af arealet med særlige drikkevandsinteresser er dækket af skov.

Der er gennem en årrække indtil 2007 blevet rejst skov i et samarbejde mellem vandforsyningsselskaberne, kommunerne og staten.

Salg af CO₂-kreditter

Et voksende skovareal og et stigende vedmasseniveau bidrager positivt til klimapolitikken. Tilsvarende vil et reduceret skovareal og vedmasseniveau bidrage negativt til klimaregnskabet. Skovens CO₂-optag og lagring godskrives staten i det nationale klimaregnskab for Danmarks forpligtelser under Kyotoprotokollen fra 2008 til 2012, og bidrager på den måde til at reducere nettoudledningen af drivhusgasser. Derfor er der incitament for både at udvide skovarealet og øge vedmassen i de eksisterende skove. Det er fortsat uafklaret, om denne mulighed vil fortsætte efter 2012. Godskrivningen sker uanset skovens tilskud, type og ejerforhold. Kommunale og private skovejere har ikke incitament til at øge

skovens CO₂-optag og lagring med sigte på at opnå indtjening fra salg af kreditter, da CO₂-optag krediteres staten og ikke lodsejeren.

Det er usikkert, om salg af CO₂-kreditter kan bidrage til at finansiere øget skovrejsning eller til at sikre en øget CO₂-lagring i eksisterende skov ved at opbygge en høj vedmasse. Der er en række tekniske usikkerheder omkring potentialet for at iværksætte en ordning med udbud af CO₂-kreditter på skovområdet.

Brug af træprodukter gavner klimaet

Brug af træprodukter i stedet for mere energibelastende materialer som stål, aluminium og beton er inde i en positiv udvikling. Men selve træproduktet lagrer også CO₂ og forsinkes dermed udledningen af CO₂.

Foto: Naturstyrelsen

Opgørelser viser, at halvdelen af træprodukters gavnlige klimaeffekt kommer fra substitution og halvdelen fra lagring af CO₂⁵. Det er derfor vigtigt at støtte og understøtte incitamentet til intelligent og klimavenlig brug af træprodukter, jf. udvalgets anbefaling om et træbyggeprogram.

Træ, der høstes i skoven, påvirker det nationale CO₂ regnskab, der skal opgøres under Kyoto-protokollen. Hidtil er CO₂-emissioner forårsaget af hugst i skovbevoksninger blevet medregnet i kulstofregnskabet i det år, hugsten er sket, uanset hvad træet er brugt til. Derved regnes CO₂-emissionerne fra skovsektoren som større, end de reelt er, da træprodukter (HWP⁶) som savet træ, fiberplader og papir fastholder den lagrede CO₂ i produktet, til det bortskaffes og eventuelt afbrændes.

Det oplagrede kulstof i træprodukter forsøges nu indregnet og først "afskrevet" i takt med, at produktet naturligt forgår/rådner eller afbrændes (i begge tilfælde under frigivelse af CO₂). På den måde ønsker man at opgøre de reelle emissioner fra skovsektoren. Forudsætningen er, at der er tale om øgning af den samlede mængde træprodukter, og at der sker en parallel opgørelse over skovens kulstoflager, som indregner virkningen af hugsten (svarende til Kyoto-protokollens art 3.4).

På den baggrund drøftes det internationalt under Kyoto-protokollen, hvordan træprodukter kan indregnes i fremtidige regler for medregning af CO₂-optag fra skov. Danmark og EU arbejder aktivt for, at træprodukter fremover kan medregnes i CO₂-regnskaberne.

⁵ Frühwald, Welling, Scharai-Rad, 2003: 'Comparison of wood products and major substitutes with respect to environmental and energy balances'. ECE/FAO seminar: 'Strategies for the sound use of wood', Poiana Brasov, Rumænien. 24-27. marts 2003

⁶ Harvested wood products

Øget brug af træ til energi

Naturgasfyrede kraftvarmeværker har en høj energieffektivitet, bl.a. fordi de leverer både strøm og varme. De fleste biomassefyrede værker producerer kun varme, og energieffektiviteten er derfor væsentlig ringere. De gældende regler for etablering af biomassebaserede varmeproduktionsanlæg er restriktive, bl.a. for ikke at fortrænge den naturgasbaserede kraftvarmeproduktion, der udnytter brændslet effektivt.

Hvis decentrale kraftvarmeværker på op til 20 MW får mulighed for skifte fra produktion af kraftvarme på naturgas til ren fjernvarme på biomasse, er det skønnet, at det frie brændselsvalg vil give et øget forbrug af biomasse på ca. 5 PJ. Hvis 80 pct. heraf skal komme fra træ, vil der i 2020 være et samlet behov for træflis på omkring 1,5 mio. rummeter.

Med den stærke fokus på udfasning af fossile brændsler forventes der en øget efterspørgsel på vedvarende energikilder, herunder energitræ. Selvom det forventes, at en stor del af efterspørgslen på energitræ bliver dækket af importerede træpiller, forventes der også en stigende efterspørgsel efter danskproduceret energitræ, hvilket vil medføre en stigende hugst af energitræ i de danske skove. Hugstopgørelser viser, at salget af energitræ næsten er fordoblet i de seneste ti år, og at hugsten af energitræ (skovflis og energirundtræ) er firdoblet i perioden 2000-2009 (jf. figur 7).

En stærkt øget efterspørgsel efter træ til energi kan medføre stigende priser på og øget hugst af energitræ, og det betyder, at træ af ringe kvalitet, der tidligere blev aflagt som gavnræ, nu

med fordel kan aflægges som energitræ. Problemstillingen kendes allerede, da de ringeste gavnræsortimenter ikke aflægges mere. De stigende priser på energitræ kan smitte af på gavnræpriserne, især på de ringeste kvaliteter. Dette vil være til fordel for skovejere, men til ulempe for savværkerne, som vil få sværere ved at skaffe de nødvendige mængder råtræ. Samfundsøkonomisk er det givetvis en fordel at bruge gavnræ industrielt indenlands, da der er store afledte effekter ved den industrielle forarbejdning. FAO angiver, at beskæftigelseseffekten af at bruge træ industrielt frem for at bruge det direkte til energiformål er en faktor 277.

Den øgede interesse for at udnytte biomasse vil være i konflikt med ønsket om at bevare dødt ved i skoven til gavn for biodiversiteten. Det er derfor vigtigt, at biomasseproduktionen sker på et bæredygtigt grundlag.

Forskning i bæredygtig produktion og anvendelse af biomasse fra skove

Biomasse forventes som følge af både EU og nationale målsætninger at udgøre en central rolle i den fremtidige energiforsyning de kommende årtier. Træ har imidlertid et stort potentiale til substitution af andre og mere klimabelastende materialer, ligesom det er vigtigt at fastholde og udbygge brugen af træ til mere traditionelle træprodukter, da der lagres CO₂ i alle former for produkter lavet af træ. Det er derfor afgørende at styrke forskningen i både bæredygtig produktion og optimal og intelligent udnyttelse af træ.

Foto: Jens Mourits Sørensen

Skovenes biologiske mangfoldighed er fortsat presset

Skovene er hjemsted for en betydelig del af den danske biodiversitet, og skovene spiller en central rolle for fremtidens biodiversitet. Skovene anses for at være det økosystem i Danmark med flest arter. Flertallet af truede og sårbare arter har desuden skovene som levested. Mange truede arter lever i gamle træer og dødt ved, og mange er knyttet til skovbryn, skovlysninger og skovenge.

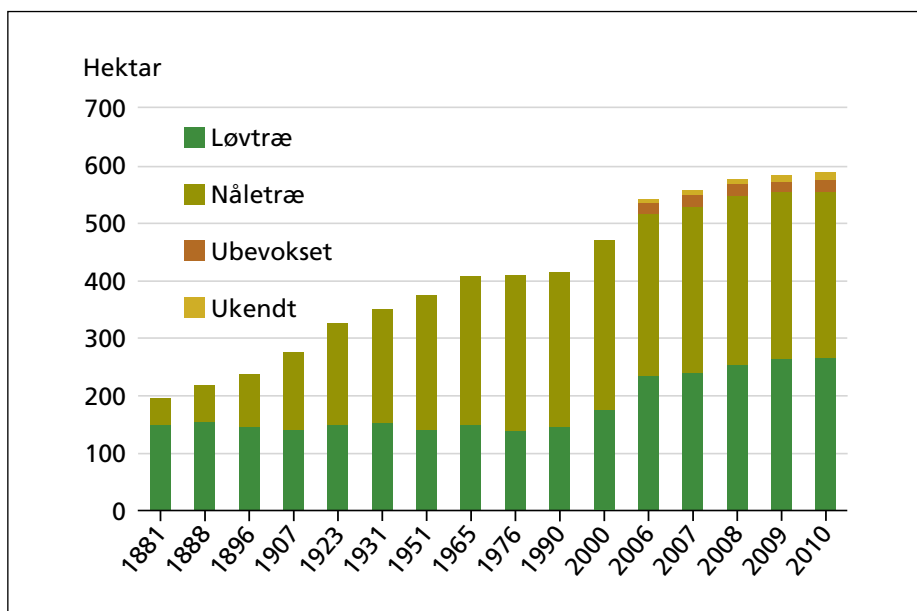
Den samlede biologiske diversitet er tæt knyttet til stedernes biologiske muligheder og til træarterne – som et resultat af bevoksningernes historie og af skovdriften, som skovejere har realiseret den op til vor tid. Vi ved, at forekomsten af store træer samt tilstedeværelsen og mængden af dødt ved er af særlig betydning. De skove, der huser den største biodiversitet, kan karakteriseres ved hovedsagelig at bestå af hjemmehørende egns karakteristiske lokalitetstilpassede træer og buske, være præget af skovgræsning, have lang kontinuitet som skove, varierende lysforhold, mange meget store gamle træer og meget dødt ved samt naturlige, uregulerede vandforhold og en uforstyrret jordbund.

Mest skov med ensaldrende træer

Af det samlede skovareal er knap 50 pct. dækket af hjemmehørende træarter, som altovervejende er løvtræarter⁸. Andelen af hjemmehørende arter er størst i de gamle skovegne i den østlige del af landet. Tilskudsordninger favoriserer nye løvskove frem for nåleskove, hvilket er medvirkende til en stigende andel af løvskove, se figur 9.

Figur 9:
Udviklingen i fordelingen mellem løv- og nåletræbevoksninger

Kilde: Skove og plantager 2009

⁸ Skove og plantager 2009 (2010) opgør artsfordelingen i skovene. Der er ikke opgørelser over proveniensforhold

De danske skove dyrkes overvejende i bevoksninger, der er etableret ved plantning (66 pct.) eller naturlig foryngelse (10 pct.), og hvor træerne har omtrent samme alder. Skov med træer af forskellig alder udgør tilsammen cirka 12 pct. (Se figur 10).

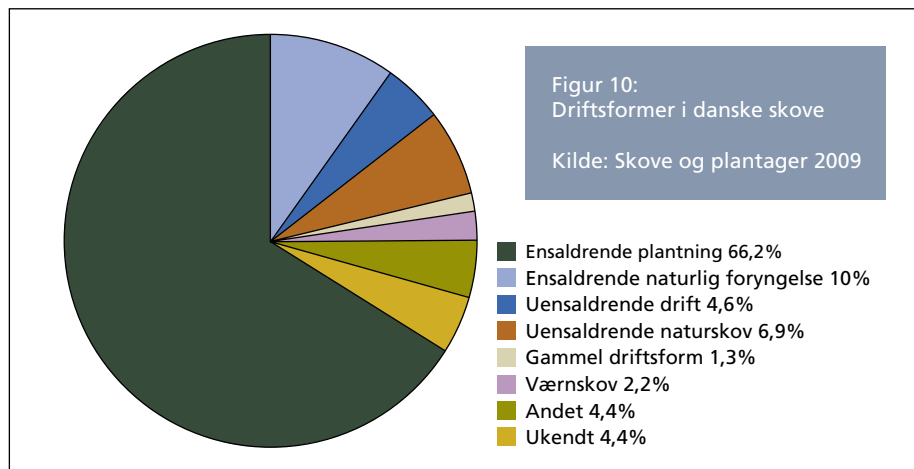
Af det samlede skovareal er 35 pct. dækket med blandet skov. I skovene er der i gennemsnit 18 store⁹ træer per hektar. Det svarer til, omkring 1 pct. af træerne i de danske skove. Dog optager disse træer omkring 14 pct. af skovarealet.

De skove, der har særlig betydning for biodiversiteten, findes overvejende i kategorierne "uensaldrende drift", "uensaldrende naturskov", "gamle driftsformer" og "værnskov" (jf. figur 10).

For kategorierne "ensaldrende plantning" og "ensaldrende naturlig foryngelse" vil et løft af biodiversiteten bedst ske ved generelle regler om naturhensyn i den almindelige skovdrift. Et eksempel herpå er at efterlade et antal træer til død og henfald, sådan som det er et krav i certificeringsordningerne. Skovbrugserhvervet finder, at generelle naturhensyn vil betyde omkostninger eller tab for skovejere, og derfor bør kompenseres.

Dødt ved betyder mere liv i skoven

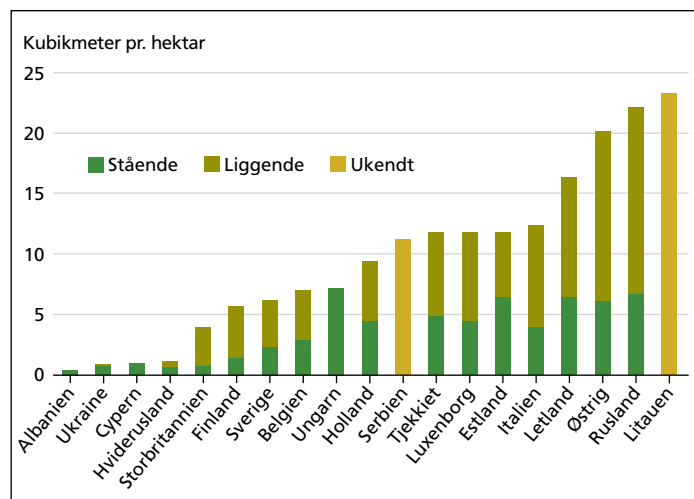
Dødt ved er levested for mange insekter og svampe, og det har derfor væsentlig betydning for biodiversiteten. Den gennemsnitlige mængde dødt ved i Danmarks skove er 5,1 m³ pr. ha (jf. figur 11) uden nævneværdige forskelle mellem private og offentlige skove. 73 pct. af skovarealet

har slet ikke dødt ved i de undersøgte dimensioner (fire cm og derover for stående dødt ved og ti cm og derover for liggende dødt ved). Mængden af dødt ved i urørte skove varierer meget afhængigt af træartssammensætning

og vækstvilkår. Urørte skove i Europa spænder fra 19 til 216 m³ pr. ha mens forstligt drevne skove ofte rapporteres med 2-10 m³ pr. ha. I Danmark er der i den urørte Suserup skov observeret 163 m³/ha¹⁰.

Figur 11:
Dødt ved fordelt på stående og liggende dødt ved for en række europæiske lande. Tilsvarende danske værdier (2009) er 3,5 kbm stående og 1,7 kbm liggende dødt ved. Dvs. at Danmark ligger mellem Storbritannien og Finland

Kilde: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/deadwood-per-hectare-in-forests-2005>

⁹ stammens diameter overstiger 40 cm i 1,3 m højde over jorden

¹⁰ M. Christensen et. al. 2005: Dead wood in European beech (*Fagus sylvatica*) forest reserves

Biodiversiteten er presset

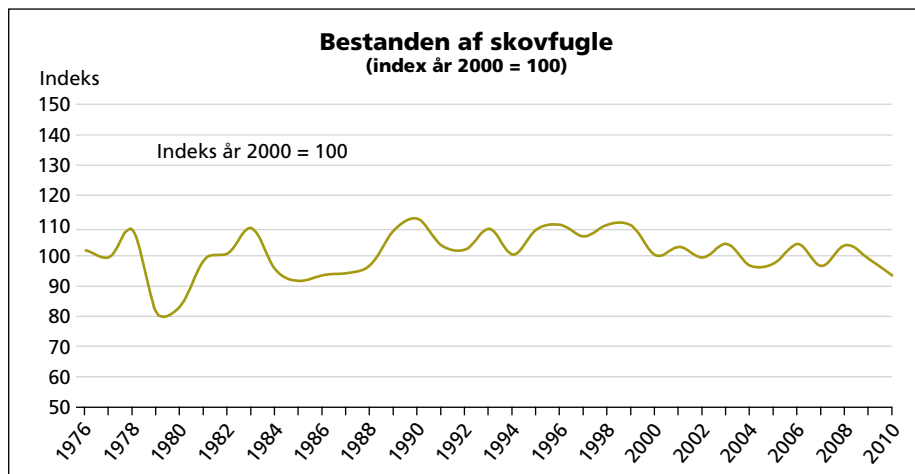
Man har ikke tilstrækkelig datagrundlag til at vurdere udviklingen i skovenes samlede biodiversitet. Udviklingen af de truede arter er vurderet ved ekspertskøn, og det gælder også vurderingen af de fleste levesteder og processer. Danmarks Miljøundersøgelser vurderer, at der stadigvæk er en stor tilbagegang blandt truede biller, der lever i dødt ved, dagsommerfugle, der lever i skovenge og lysninger samt laver, der vokser på træernes stammer. Laverne foretrækker gamle, langsomt voksende træer, og de kræver lys og høj luftfugtighed.

De nævnte arter er alle truet af den skovdrift, der har været ført i de seneste mere end 100 år. Derimod har bestanden af 22 skovfugle været

stigende fra 1980 til 1990, hvorefter den har været stabil.

Danmarks Miljøundersøgelser¹² samlede vurdering for skovenes biodiversitet er, at den fortsat er presset. Den negative udvikling ses først og fremmest for artsgrupperne, mens tilbagegangen af levesteder og processer generelt er standset eller ukendt. Flere af de evaluerede levesteder og processer i skovene har haft en voldsom historisk tilbagegang og er i dag sjældne.

Stabilitet eller fremgang er sket på en ukendt baggrund, og man kan derfor heller ikke sige noget om, hvor gode levesteder der er i de danske skove i dag. Generelt set mangler skovene gamle, langsomt voksende træer, dødt ved, lys og konstant høj luftfugtighed.

Figur 12: Index for bestanden af 22 danske skovfugle som yngler i og uden for skovene (spurvehøg, huldue, sortspætte, stor flagspætte, rødhals, rødstjert, misteldrossel, have-sanger, skovsanger, gransanger, fuglekonge, broget fluesnapper, sumpmejse, topmejse, sortmejse, spætmejse, træløber, skovskade, ravn, bogfinke, dompap, kernebider)

Kilde: Heldbjerg et. al. (2010) ¹¹

Biodiversitetsskove

- en indsats vil gavne

Naturskovsstrategien fra 1992 og opfølgningen heraf i det nationale skovprogram sigter mod, at 40.000 ha skov udlægges som naturskov, urørt skov og gamle driftsformer senest i år 2040. Samtidig skal 10 pct. af skovarealet inden 2040 have natur og biologisk mangfoldighed som det primære driftsformål.

Indsatsen for naturskovene blev revurderet til at omfatte naturmæssigt særlig værdifulde skove, hvor naturværdierne kan erkendes i skovene. Indsatsen prioriteres ud fra indhentede oplysninger om særlige indikatorarter, lang skovkontinuitet og tidligere registreringer. En ny tilskudsordning til beskyttelse af disse biodiversitetsskove blev lanceret i 2008. Midlerne til ordningen blev som en del af Grøn Vækst omprioriteret til at implementere Natura 2000 i skove.

Naturstyrelsen har opgjort arealer med skov, der er sikret, eller hvor en indsats er aftalt, som biodiversitetsskov til minimum 35.000 ha, heraf ca. 20.000 ha skovnaturlyper i Natura 2000-områderne og 15.000 ha urørt skov, græsningsskov, plukhugstskov, egekrat mv. Arealerne er beskyttet gennem fredning, skovlovsaftaler eller Naturstyrelsens driftsplaner. Skovnaturlyperne i Natura 2000-områderne er beskyttet gennem en anmeldeordning og bliver endeligt sikret, når naturplanerne gennemføres.

Beskyttelsen af skovnaturlyperne vil i væsentligt omfang bidrage til at sikre velegnede levesteder for de arter i skov, som udpegningen har til formål

¹¹ Heldbjerg, H., M. Lerche-Jørgensen & A. Eskildsen (2010): Overvågning af de almindelige fugle-arter i Danmark 1975-2010. Årsrapport for Punkttællingsprojektet. Dansk Ornitologisk Forening

¹² Danmarks biodiversitet 2010, status, udvikling og tendenser

Natura 2000-indsatsen

I hele EU er der etableret et netværk af naturområder (Natura 2000-områder), der indeholder særligt værdifuld natur. Natura 2000-områderne er udpeget for at beskytte levesteder og rasteområder for fugle og for at beskytte naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede, sårbare eller sjældne.

I Danmark er der kortlagt ca. 20.000 ha skovnaturtyper i Natura 2000-områderne, som skal sikres (opnå gunstig bevaringsstatus). Arealerne kan ses i Danmarks Miljøportal www.Miljoportal.dk eller på www.prior.dmu.dk. Naturstyrelsen har udarbejdet udkast til Natura 2000-planer, som indeholder mål og indsatsprogram for hvert Natura 2000-område i Danmark. Natura 2000-planerne omfatter naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder. Planerne forventes vedtaget i 2011 og skal udmøntes fra 2012.

I Grøn Vækst er der afsat 42 mio. kr. årligt frem til 2015 til at sikre skovnaturtyper i Natura 2000-områderne.

at beskytte. I nogle tilfælde vil der dog være behov for en særlig indsats for arterne.

Der er indført særlige regler til at beskytte flagermus, hasselmus og birkemus. Der skal udarbejdes forvaltningsplaner for disse arter, og der er etableret en tilskudsordning. Denne artsbeskyttelse gælder både inden og uden for Natura 2000-områderne.

Certificering begynder med grønne driftsplaner

Naturnær skovdrift er fra midten af 1990'erne gradvist blevet indarbejdet i statsskovenes driftsplaner. Dette arbejde har muliggjort og lettet certificeringen af statsskovene. Siden 2007 har alle statsskove været certificerede efter to ordninger. Begge ordninger stiller bl.a. krav om, at minimum tre træer pr. hektar får lov at dø naturligt, og at der på større ejendomme udlægges en andel urørt skov.

Tilskud til grønne driftsplaner blev introduceret i 2006 som et element i tilskud til bæredygtig skovdrift. De grønne driftsplaner kan bruges som første skridt mod en certificering. Tilskuddet er nedlagt fra 2010.

Foto: Naturstyrelsen

Skovene i international sammenhæng¹³

Verdens skove, og den måde de behandles på, har stor betydning for mange af verdens udviklings-, klima- og miljøproblemer.

Globalt er skovarealet i tilbagegang, og selv om der i mange lande i dag fældes

mindre skov end tidligere, så forsvinder der stadigvæk ca. 13 mio. ha skov om året, primært i troperne. Det svarer til tre gange Danmarks samlede areal. Tilplantning og naturlig tilgroning kompenserer til en vis grad for skovrydningerne, men dette sker overvejende

uden for troperne, og tilgroningen er ikke tilstrækkelig til at udligne tabet. Det globale nettotab af skov ligger på ca. 5 mio. hektar eller 0,13 pct. årligt. Status er, at skove p.t. dækker ca. 4 mia. hektar svarende til 31 pct. af verdens samlede landareal.

FAKTABOKS

Fakta om skov

- 31 pct. af verdens samlede landareal er dækket af skov
- 1,6 milliarder mennesker verden over er afhængige af skove til at opretholde deres livsgrundlag
- 300 millioner mennesker bor i skove
- 80 pct. af verdens skove er i offentligt eje
- Værdien af verdens handel med skovprodukter er skønnet til 327 milliarder US\$ (2004)
- 80 pct. af verdens biodiversitet på land er knyttet til skove
- 36 pct. af verdens skove er "primærskov" (dvs. ikke væsentligt påvirket af mennesker)
- 12 pct. af verdens samlede skovareal drives primært for at bevare biodiversitet
- 30 pct. af verdens skove udnyttes til produktion af træ og andre skovprodukter
- Den registrerede hugst i verdens skove er ca. 3,4 mia. m³ årligt
- 15-17 pct. af verdens menneskeskabte udslip af CO₂ stammer fra rydning og forarmelse af skove i troperne
- Det globale skovareal falder ca. 0,13 pct. hvert år
- Det globale lager af kulstof i verdens skove falder ca. 0,17 pct. hvert år

¹³ Referencer: State of the World's Forests 2011, FAO 2011. Global Forest Resources Assessment, FAO 2010. UNFF's hjemmeside (pressemateriale)

Bæredygtig skovdrift

I FN's Skovforum og andre internationale fora er der siden Verdenstopmødet i Rio i 1992 gjort mange bestræbelser på at konkretisere begrebet "bæredygtig skovdrift" nærmere. Udfordringen er, at opfattelsen af, hvad

der er bæredygtigt, afhænger af det sociale og kulturelle værdigrundlag, og at disse kan variere fra land til land – og over tid. Trods dette er det lykkedes globalt at skabe enighed om en meget overordnet definition og syv grundlæggende tematiske elementer,

som bør indgå i en bedømmelse af bæredygtigheden. De nationale skovprogrammer adresserer typisk de overordnede syv tematiske elementer i bæredygtighed.

FAKTABOKS

Definition af bæredygtig skovdrift

Den overordnede definition, som fastlægges i FN's såkaldte skovinstrument fra 2007, slår fast, at "bæredygtig skovdrift - som et dynamisk koncept i udvikling - tilstræber at opretholde og forbedre de økonomiske, sociale og miljømæssige værdier af alle typer af skove, til gavn for nuværende og fremtidige generationer".

De syv tematiske elementer i bæredygtighed er:

1. Skovressourcernes størrelse (areal, vedmasse, kulstoflager)
2. Skovenes biologiske mangfoldighed
3. Skovenes sundhed og vitalitet
4. Skovenes produktive funktion
5. Skovenes beskyttelsesfunktion
6. Skovenes socio-økonomiske og kulturelle funktion
7. Lovgivningsmæssige, institutionelle og politiske rammer for skovdriften

Internationale skovmålsætninger

I forskellige internationale fora er der fastlagt globale målsætninger for skovene eller målsætninger på områder, som har betydning for skovene.

FN's Skovforum har fastlagt fire globale skovmålsætninger. Disse omfatter i hovedtræk:

- at vende det globale tab af skovarealer og øge indsatsen for at forhindre forarmelse af skove
- at øge skovenes multifunktionelle værdier
- at øge arealet med beskyttet og bæredygtigt drevet skov og mængden af bæredygtigt produceret træ
- at vende nedgangen i udviklingsbistand rettet mod skove og mobilisere nye og forøgede finansielle ressourcer til at gennemføre bæredygtig skovdrift.

I andre fora er der fastlagt målsætninger, som direkte eller indirekte berører skovene. Det drejer sig bl.a. om Biodiversitetskonventionen og Klimakonventionen, hvor der på de seneste partsmøder i 2010 i Nagoya og Cancun blev fastlagt målsætninger for hhv. reduktion i tabet af biologisk mangfoldighed og begrænsning af den globale opvarmning. I begge tilfælde vil bedre beskyttelse og mere bæredygtig drift af skove bidrage væsentligt til indfrielse af målene.

Den Internationale Tropiske Tømmerorganisation (ITTO) arbejder tilsvarende med målsætninger og virkemidler, som er af væsentlig betydning for især de tropiske skove, herunder målsætninger for fremme af handel med lovligt og bæredygtigt produceret træ.

Foto: Colourbox

I den paneuropæiske region har ministre med ansvar for skove gennem mere end tyve år (i den såkaldte Forest Europe proces) vedtaget en række beslutninger, hvor de politisk forpligter sig til indsatser, der fremmer beskyttelse og bæredygtig drift af skove. På en konference i Oslo i juni 2011 vedtog ministrene en vision og en række konkrete mål for Europas skove frem mod 2020. De vedtog også at der skal indledes en forhandlingsproces om en fremtidig juridisk bindende aftale for skove i Europa.

Desuden sker der drøftelser i det nordiske samarbejde, som omfatter skove.

Som sådan er skovpolitik ikke et område, der er underlagt fællesskabskompetence i EU, men en række politiske områder under fællesskabskompetencen har væsentlig indflydelse på skovene og skovsektoren. Det drejer sig bl.a. om landbrugspolitik, miljø-, energi og udviklingspolitik samt politik for handel, herunder rammebestemmelser for offentlige indkøb.

Udfordringer

Skovrydninger og forarmelse af skove, som især finder sted i troperne, er blandt hovedårsagerne til tabet af biologisk mangfoldighed og til skovenes faldende lager af kulstof på globalt plan. Skovrydningen skyldes i stor udstrækning, at arealerne skal bruges til andre formål. I Sydøstasien konverteres skovene ofte til dyrkning af oliepalmer og i Sydamerika ofte til kvæggæsning, soja- og kaffedyrkning. Desuden ryddes skov for at etablere små landbrug, ofte ved svedjebrug¹⁴. Det er særligt udbredt i Afrika.

Kommerciel tømmerhugst spiller ofte en mindre rolle isoleret set, men kan let bane vej – bogstaveligt talt – for efterfølgende overudnyttelse. Hvis tømmerhugsten fører til konvertering af naturlige skove til plantager, vil det medføre tab af biologisk mangfoldighed og reducere skovenes værdi for lokalsamfund og skovenes oprindelige folk, også selv om skovarealet samlet set bevares.

En del tømmerhugst og anden brug af skov sker på et ulovligt grundlag, hvilket er et udtalt problem i mange tropiske lande, men også andre steder, f.eks. i Rusland. Ulovlig skovhugst har negative konsekvenser for producentlandet og giver samtidig unfair konkurrence på det internationale træmarked.

Dansk indsats for at fremme bæredygtig skovdrift

Danmark har i flere år i internationale skovforhandlinger haft særlig fokus på at fremme bæredygtig skovdrift gennem initiativer i forhold til handel med træ og gennem politik for offentligt indkøb af lovligt og bæredygtigt produceret træ. Målet, som er fastlagt i regeringens bæredygtighedsstrategi fra 2009, er: "at eliminere forekomsten af ulovligt produceret træ i markedet, og at offentlige og private indkøbere aktivt tilstræber at købe lovligt og bæredygtigt træ".

Det har bl.a. medført en ny EU-regulering for træhandel og et tættere EU-samarbejde om vejledning for den offentlige sektors indkøb af træ. På det sidstnævnte område har Danmark sammen med bl.a. Nederlandene og

UK været toneangivende i arbejdet med udvikling af kriterier for den offentlige sektors indkøb af lovligt og bæredygtigt træ.

Danmark støtter med bistandsmidler og på forskellig vis tiltag, der direkte eller indirekte fremmer beskyttelse og bæredygtig udnyttelse af skove. Over de seneste år har der været fokuseret særligt på indsatser, der skal reducere afskovning og forarmelse af skove i udviklingslande og de dermed forbundne CO₂-emmissioner. I perioden fra 2008 til 2011 er der til det formål bevilget godt 200 mio. kr. over den særlige klimapulje. I 2011 er der f.eks. bevilget 50 mio. kr. til et projekt, der skal fremme CO₂-binding og genopbygning af biodiversitet i tropiske regnskove på Sumatra.

På forskningsområdet har Danmark trods skovsektorens relativt beskedne størrelse markeret sig internationalt. IUFRO og EFI, to af verdens førende skovforskningsinstitutioner, har pt. en dansk forsker som hhv. præsident og formand.

¹⁴ Svedjebrug = Landbrug, hvor man rydder skov og gør jorden brugbar til dyrkning ved afbrænding. Når jordens næringsstoffer er opbrugt, ryddes et nyt stykke skov

Anbefalinger fra Skovpolitisk Udvalg

Foto: Naturstyrelsen

Skovpolitisk Udvalgt har valgt at samle de mange anbefalinger indenfor 5 emner. De 5 emner er valgt ud fra de opgaver udvalget har fået stillet i kommissoriet:

- Bedre muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i skovene
- Et øget bidrag til Danmarks klimaforpligtelser
- Bevar og styrk den biologiske mangfoldighed i skovene
- Udvikle og sikre skovenes økonomiske bæredygtighed
- Skovene i international sammenhæng

Indenfor hvert af disse emner gives en række anbefalinger, som adresserer de problemstillinger udvalget har peget på i afsnittet "Skov i Danmark – et efterspurgt velfærdsgode".

Bedre muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i skovene

Skovene er danskernes foretrukne udflugtsmål, og skoven er en vigtig ramme for den almindelige danskers friluftsliv. Friluftslivet giver sundhed, livskvalitet, naturoplevelser og større forståelse for natur og kulturmiljø. Friluftsliv er samtidig et væsentligt og helt centralt produkt af både offentlig og privat skovbrug.

Foto: Natursynelsen

Skovpolitisk Udvalg mener det er vigtigt, at mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser løbende udvikles og forbedres både i private og i offentligt ejede skove. Skovlovens formål slår fast, at skovdriften og administrationen af skovloven bl.a. skal tilgodese hensynet til friluftslivet, og at der i de offentligt ejede skove skal lægges særlig vægt på dette. Lovgivningen bør forsat sikre, at skovene, uanset ejerforhold, giver muligheder for friluftsliv og naturoplevelser. Skovpolitisk Udvalg konstaterer, at der er områder i landet, hvor forekomsten af skov og/eller adgangsregler begrænser befolkningens muligheder for nogle former for friluftsskaktiviteter.

Skovpolitisk Udvalg anbefaler

- Måltrettet skovrejsning
- Dialog og samarbejde
- Tidssvarende adgang til skoven

Styrk friluftsmulighederne gennem måltrettet skovrejsning

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der udarbejdes en analyse af behov og muligheder for at udøve friluftsliv.

Nogle steder er mulighederne for friluftsliv begrænsede, fordi der er få skove. Andre steder er kun en lille del af skovene offentlige, og samtidig er der kun få privatejede skove med særligt gode friluftsmuligheder. Analysen skal

afdække, hvor i landet disse områder findes. Formålet er at udpege de dele af landet, hvor der er behov for at rejse skov for at forbedre mulighederne for friluftsliv. Nærhed til byer og andre befolkningskoncentrationer skal vægtes ved udpegningen i områder med behov for flere friluftsmuligheder. I den statslige skovrejsning skal udpegningen indgå i prioriteringen, ligesom udpegningen skal indgå som grundlag for den anbefalede revision af vilkårene for tilskud til privat skovrejsning (se afsnit om Yderligere skovrejsning, side 31).

Vilkårene for at udøve friluftsliv i skovene er meget forskellige alt efter, hvor borgerne bor, og hvor de ønsker at udøve friluftsliv. Undersøgelser har vist, at jo tættere bopælen ligger ved en skov, jo oftere besøger man skoven. For eksempel har personer, der bor mellem 500 og 1000 meter fra en skov, omkring tre gange så mange skovbesøg hvert år, sammenlignet med personer, der har mellem tre og fem kilometer til den nærmeste skov.

Skovpolitisk Udvalg anbefaler desuden, at staten og kommunerne kan indgå aftaler med private skovejere om betaling for friluftsmæssige velfærdsydelse, hvor der geografisk er konstateret behov for bedre friluftsmuligheder.

Forbedre adgangsmuligheder for friluftsliv og naturoplevelser gennem lokal dialog og samarbejde

Skovpolitisk udvalg anbefaler en tættere lokal dialog mellem organiserede og uorganiserede friluftsudøvere og de private skovejere.

Dialog og information mellem alle med tilknytning til eller interesse for skovene og skovbruget er en nøglefaktor for gensidig forståelse, accept og videreudvikling af mulighederne for friluftsliv og naturoplevelser i skovene. Skovpolitisk Udvalg peger i denne forbindelse på, at der først og fremmest er behov for at styrke dialogen mellem brugere og ejere lokalt.

Skovpolitisk Udvalg anbefaler desuden udvikling og fastholdelse af den tilskudsordning omkring friluftsliv, der blev gennemført som del af Grøn Vækst aftalen fra 2010.

Skovpolitisk Udvalg peger på, at der i arbejdet med lokale dialogfora kan hentes inspiration fra lokale skovbrugerråd og fra kommunernes Grønne Råd. Det understreges, at der ikke foreslås nye lovbundne råd.

Lad et rejsehold løse konkrete lokale udfordringer og fremme friluftslivet

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der iværksættes en 5-årig forsøgsordning med et fælles offentligt rejsehold, der skal løse konkrete lokale udfordringer for friluftslivet og være fødselshjælper for nye friluftaktiviteter.

Rejseholdet skal fremme friluftslivet lokalt ved at bistå med ekspertise,

Foto: Colourbox

udbredelse af best practice og facilitering af konkrete værktøjer, f.eks. eksisterende tilskudsmuligheder og/eller andre støttemekanismer. Rejseholdet skal rette sig mod statsskove, kommuner, private lodsejere og brugere, hvor der er behov for f.eks. bedre adgangsmuligheder, hvor der er interessekonflikter mellem brugere eller hvor nuværende færdsel skaber forstyrrelser på særlig følsom natur. Rejseholdet kan med fordel inddrage relevante organisationer i sit arbejde. Et godt eksempel på, hvad der kan opstå i et partnerskab mellem stat, kommune, private og idrætsforeninger er Motionsslangen rundt om Nykøbing Falster, hvor Naturstyrelsen var fødselshjælper.

Styrk det borgerrettede oplysningsarbejde om adgangsregler i skovene

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der etableres en internetbaseret tjeneste, så skovgæster nemt kan finde oplysninger om konkrete skoves ejerforhold,

telefonnumre til kontaktpersoner og anden relevant information¹⁵. Skovpolitisk Udvalg konstaterer, at der kan opstå konflikter mellem forskellige brugergrupper i skoven, og anerkender skovejernes mulighed for at løse konflikter gennem anvisning af generelle og lokale adgangsforhold.

Internettjenesten skal overordnet have en to-delt funktion.

1. Den skal være GIS-baseret og fungere som en søgemaskine, hvor skovgæster kan søge og finde relevante informationer om f.eks. nærmeste skove eller informationer om en specifik skov, som man netop opholder sig i. Tjenesten skal kunne bruges både fra en hjemmecomputer og mobiltelefon med internetadgang via en applikation.
2. Tjenesten skal også fungere som en SMS-service, hvor skovgæster kan modtage kontaktinformationer og fakta om skoves ejerforhold, adgangsregler o. lign.

¹⁵ Adgangsudvalget anbefalede i sin betænkning (2001), at det "vil være en god service over for det organiserede friluftsliv, hvis der kunne etableres en IT-adgang til information på kort om arealernes tilhørsforhold og ejernes telefonnumre. Udvalget anbefaler derfor over for rette myndighed, at der etableres en sådan IT-adgang." (Side 54)

Skovejere kan frivilligt tilmelde sig tje-
nesten og tilføje yderligere informatio-
ner om f.eks. adgang og faciliteter for
friluftslivet. Det bør gøres attraktivt for
skovejeren at være med. Med attraktivt
menes bl.a., at tilgangen og service-
ringen af systemet skal være enkelt.
Internettjenesten løser den udfordring,
mange skovejere har med hensyn til at
kunne kommunikere adgangsreglerne
på den enkelte ejendom, og kan samti-
dig være et sted, hvor skovens produk-
ter kan formidles.

Undersøgelser viser, at befolkningen
ikke har viden om adgangsreglerne i
lovgivningen eller ejerskabet af et givet
skovområde. Ved et styrket oplysnings-
arbejde om regelsæt og om skovenes
flersidige funktioner, kan den gensi-
dige forståelse og accept styrkes.

Tidssvarende adgangs- og opholdsmuligheder

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at ad-
gangs- og opholdsmuligheder løbende
udvikles ud fra blandt andet erfa-
ringerne fra rejseholdet, så de er tids-
svarende og forholder sig til nutidens
trends og tager hensyn til naturføl-
somhed.

Skovpolitisk Udvalg konstaterer, at be-
hovet for adgang til naturen og skoven
ændrer sig løbende med den generelle
samfundsudvikling. Målet er derfor at
sikre, at borgernes muligheder for at
færdes og opholde sig i skoven opret-
holdes og udvikles i takt med sam-
fundsudviklingen.

Skovpolitisk Udvalg vurderer, at der
fortsat er et uudnyttet potentiale for
– på frivillig basis – at acceptere en
række udvidelser af adgangsretten.
Opsamling af erfaringer fra rejseholdet
bør bruges i relevante sammenhænge
fremover.

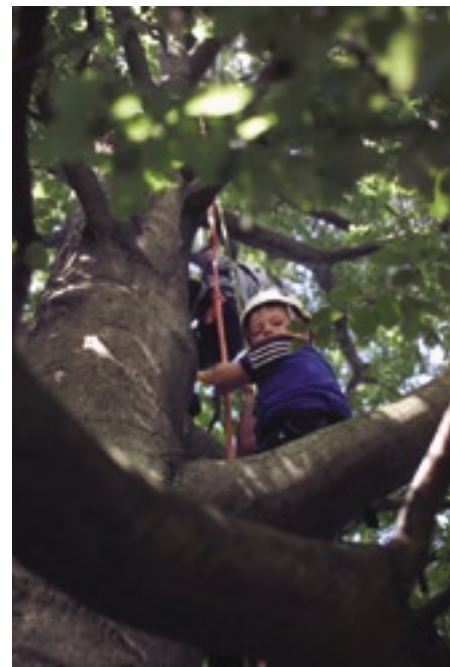
Adgangsretten skal sikres, når offentlige skove sælges

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der
fastsættes regler, der sikrer offen-
tlighedsens adgang, når offentlige
skove sælges. Forslaget er, at adgangs-
reglerne for offentlige skove altid skal
gælde, hvis en skov først én gang har
været omfattet af disse regler. Det skal
dog være muligt for den offentlige
ejer at dispensere fra dette, hvis det
vurderes, at offentlighedens interesse
i dette er begrænset i den respektive
skov.

Mulighed for etablering af små, primitive overnatningshytter til friluftsliv og jagt

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at Skov-
rådet ser nærmere på skovloven og
dens praksis for etablering af shelters
samt små og primitive overnatnings-
hytter til friluftsliv og jagt.

Overnatning i skovene har længe været
et friluftsmæssigt attraktivt. Ved at give
mulighed for at etablere shelters eller
små og primitive hytter, bliver der flere
aktiviteter og flere besøg i skovene.
Overnatningshytterne åbner samtidig
for nye indtjeningsmuligheder for pri-
vate skovejere i form af udlejning og
øget jagtleje. I Skovrådets vurdering
skal antal, placering og omfang af shel-
ters og primitive hytter vurderes nøje
i forhold til skovenes naturindhold og
det almene friluftsliv. Udvalget under-
streger, at overnatningshytterne ikke
må være egnet til sommerhusbrug.

Et øget bidrag til Danmarks klimaforpligtelser

En ændret og forbedret praksis omkring skovdyrkning og yderligere skovrejsning kan både øge optaget af CO₂ i skovene og øge produktionen af træ til gavntre og energitræ. Strategien for dyrkningen af den enkelte skov og bevoksning må vælges efter en afvejning af de langsigtede og kort-sigtede hensyn og en afvejning mellem hensynet til CO₂-balance, biodiversitet, friluftsinteresser, økonomi mv.

Der er behov for mere konkret viden om, hvordan disse hensyn spiller sammen og/eller kolliderer i forhold til de almindelige og karakteristiske danske skovtyper og bevoksningstyper.

Udvalget anbefaler:

- Yderligere skovrejsning
- CO₂-kreditter til at fremme øget binding og lagring af kulstof i skovene
- Bæredygtig produktion og øget forbrug af træ og biomasse

Yderligere skovrejsning

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at regeringen bruger skovrejsning som et værktøj til at opfylde de danske forpligtelser på klimaområdet. Derfor skal der skabes incitamenter til at rejse mere skov.

Skovrejsning ses som et omkostnings-effektivt instrument til at nedbringe udledningen af drivhusgasser sammenlignet med andre mulige metoder i øvrige sektorer¹⁶. Den eksisterende skovrejsning suppleres med en særlig indsats for skove, der gavner klimaet. Desuden kan de nye skove på sigt bidrage med en række sidegevinster i form af natur- og miljøgoder.

Skovpolitisk Udvalg understreger, at det er vigtigt, at den ekstra indsats ikke sker på bekostning af den almindelige skovrejsning.

Den eksisterende ramme for offentlig skovrejsning og støtte til privat skovrejsning rækker ikke til at opfylde målsætning fra 1989 om at fordoble det danske skovareal indenfor en trægeneration. Det er den primære udfordring for de kommende årtiers skovrejsning. Hvis målet skal indfris, skal det være mere attraktivt for private jordejere og andre aktører at rejse skov, og der skal skabes incitamenter for at fordoblingen reelt sker.

Skovpolitisk Udvalg ser fire barrierer for en øget skovrejsning:

- Rammerne for den kommunale planlægning
- Udpegning af skovrejsningsområder
- Vilkkårene for at opnå tilskud
- Tilskuddets størrelse

Foto: Søren Foggaard

Revurder tilskudsvilkårene

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at vilkkårene for at opnå tilskud til privat skovrejsning revurderes, så det bliver lettere og dermed mere attraktivt for den private lodsejer at få tilskud. Det vil samtidig betyde, at skovrejsningen – udover at bidrage til klimaforpligtelserne – i højere grad også tilgodeser friluftsliv og miljøgoder.

I dag er områder til Skovrejsning ind-delt i positivområder, neutralområder og minusområder¹⁷. Kombineret med de ringe muligheder for tilskuds-differentering og -prioritering er denne tredelingen med til at bremse rej-sning af ny skov. I stedet for at sondre mellem neutralområder og positivområder kan skovrejsning tilskyndes med en prio-

¹⁶ Dette er undersøgt i UK og beskrevet i "The Reed Report" (kilde: 2009 Combating climate change – a role for UK forests. An assessment of the potential of the UK's trees and woodlands to mitigate and adapt to climate change. The Stationery Office, Edinburgh)

¹⁷ Områder hvor skovrejsning er uønsket

ritering og et gradueret tilskud efter udvalgte kriterier. Positive kriterier kan være:

- Opbygning af robuste skove (klimaskove), der sikrer en høj og langsigtet CO₂-binding
- Arealets størrelse og udformning – nogle steder i landet er der få friluftsmuligheder i skove. Her er der et særligt behov for større skove, der kan øge befolkningens friluftsmuligheder og samtidig give plads til den flora og fauna, som knytter sig til større sammenhængende skovområder
- Koordinerede projekter, der tilsammen giver et større samlet skovrejsningsområde
- Beliggenhed og udformning i forhold til at beskytte grundvandet og drikkevandsressourcen
- Bynærhed
- Gode friluftsmuligheder
- Brug af hjemmehørende træarter
- Opretholde og/eller retablere naturlig hydrologi
- Oprettelse af trædesten i landskabet for flora og fauna (grønne korridorer)

Desuden skal der være mulighed for at bruge hurtigvoksende træarter i større omfang end tilladt i tilskudsordningerne i dag og dermed øge skovrejsningens bidrag til at opfylde energimålene.

Tilskud til at rejse små skove

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at den nedre grænse for tilskud til skovrejsning på 5 ha ændres til 2 ha. I disse nye små skove skal offentligheden have adgang svarende til adgangen i skove, der er større end 5 ha. Skovene kan desuden medvirke til at opbryde et monotont landskab og vil bidrage positivt til CO₂-regnskabet.

Evaluer skovrejsningen

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der som udgangspunkt for ændringerne i tilskudsordningen gennemføres en bredt funderet evaluering af de seneste 20 års skovrejsning.

Formålet med evalueringen vil være at få belyst hvorvidt tilskud til privat skovrejsning gennem de sidste 20 år har ført til det ønskede resultat og fremadrettet skabe grundlag for mulige justeringer. Der er med andre ord behov for nye input til at kvalificere virkemidler og skabe øget incitament for skovrejsning og til hvordan det sikres, at ordningen understøtter de skovpolitiske mål om at øge det danske skovareal og sikre en høj kvalitet (natur, plantekvalitet og vandinteresser) af det skovrejste areal.

Skovrejsning med tilskud fra landdistriktsmidlerne

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at regeringen fremover sikrer en maksimal hjemtagning af landdistriktsmidler fra EU, og at det fremover skal være muligt at søge tilskud både til privat og offentlig skovrejsning under landdistriktsprogrammet.

Med den nuværende kombination af EU-regler og nationale regler bidrager EU's landdistriktsprogram til at finansiere tilskud til privat skovrejsning, mens Danmark i 2007 fravalgte at hjemtage EU medfinansiering af den offentlige skovrejsning. På den måde kan landdistriktsmidlerne bidrage til den nationale målsætning om en fordobling af skovarealet.

Ordningerne i landdistriktsprogrammet skal være omkostningseffektive. I de tilfælde, hvor skovrejsning ikke er det mest omkostningseffektive værktøj for at nå et givet natur- eller miljømål, må skovrejsningen derfor suppleres med midler uden for landdistriktsprogrammet.

Energiskov på landbrugsjord med hektarstøtte

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at kravene i ordningen for enkeltbetaling ændres, så det er muligt at etablere energiskov med hektarstøtte og med etableringsstøtten til energiproduktion fra Grøn Vækst uden krav om, at træerne skal fældes indenfor ti år.

Den eksisterende liste over tilskudsberettigede træarter i ordningen bør udvides. Hvis der anvendes andre arter end de, der er nævnt i Grøn Vækst, skal plantningen dog respektere både de generelle beskyttelseslinjer, som følger af naturbeskyttelsesloven, og regionplanernes udpegning af minus-

områder i relation til skovrejsning. Enkeltbetalingsordningen skal ophøre efter 10 år, uden at tilbagebetaling kræves. Det forudsættes, at der ikke lægges fredskovspligt på energiskoven, så arealet senere kan anvendes til andre formål.

Den eksisterende ordning for enkeltbetaling giver lodsejer mulighed for at etablere energiafgrøder på landbrugsjord, hvis afgrøderne skæres ned indenfor 10 år. På lang sigt kan det vise sig at være uhensigtsmæssigt, da markedsudviklingen på biomasse kan betyde, at det er samfundsmæssigt mere fornuftigt at lade træerne gro længere end ti år for at få en optimal produktion af biomasse og CO₂-lagring. Energiskovenes CO₂-optag og lagring godskrives staten i det nationale klimaregnskab.

Skovenes klimainsats bør fremmes gennem CO₂-kreditter

Et øget skovareal og vedmasseniveau bidrager positivt til klimapolitikken. Skovenes CO₂-optag og lagring godskrives staten i det nationale klimaregnskab for Danmarks forpligtelser under Kyoto-protokollen fra 2008-2012. De bidrager således til at reducere nettoudledningen af drivhusgasser. Det er fortsat uafklaret om denne mulighed fortsætter efter 2012. Godskrivningen sker uanset skovens tilskud, type og ejerforhold. Kommunale og private skovejere har ikke et incitament til at øge skovens CO₂-optag og lagring med sigte på at opnå indtjening fra salg af kreditter, da CO₂-optag krediteres staten og ikke lodsejeren. Det har derfor været drøftet i Skovpolitisk Udvalg, om salg af CO₂-kreditter kan bidrage til at finansiere en øget skovrejsning og til at sikre en øget CO₂-lagring i

eksisterende skov ved at opbygge en høj vedmasse. Der er en række tekniske usikkerheder omkring potentialet for – og implikationerne af – at iværksætte en ordning med udbud af CO₂-kreditter på skovområdet.

Undersøg mulighederne for CO₂-kreditter

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at regeringen i EU arbejder for, at skove indgår i de nationale CO₂-regnskaber i år 2013 og frem.

Der er behov for et udredningsarbejde til at undersøge mulighederne for at finansiere skovrejsning og kulstoflagring i skovene (i levende og død biomasse samt i jordbunden) gennem salg af CO₂-kreditter. Undersøgelsen kan omfatte flere elementer:

- En cost-benefit analyse med henblik på en dansk pris per lagret tons CO₂ i skovrejsning og i de eksisterende skove
- Det potentielle areal hvorpå den nuværende kreditpris vil gøre det økonomisk attraktivt
- Integrationsmuligheder i forhold til EU's klima og energipakke
- Afklaring af monitoringsregler i forhold til FN og EU
- Balanceringen og samspil mellem nuværende tilskud, herunder landbrugsstøtte og en evt. kreditpris

Nationale II-projekter¹⁸ – CO₂-kreditaftaler

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at staten aktivt understøtter udviklingen af ordninger med CO₂-kreditter i skovprojekter.

Staten skal udvikle godkendelseskriterier for danske kreditaftaler og påtage

Foto: Colourbox

sig en række pilotprojekter for at drive mekanismen i gang.

Ordningen vil betyde, at skovejeren modtager kreditbetaling af kreditkøber samtidig med, at staten drager fordele af et øget skovdække.

Styrk bæredygtig produktion og forbrug af træ og biomasse

Træprodukter som savet træ, fiberplader og papir spiller en rolle for klimaet, da den lagrede CO₂ fastholdes i produktet, indtil det bortskaffes og eventuelt afbrændes.

Fremme bæredygtig produktion og øget brug af træprodukter

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at incitamenterne til øget brug af bæredygtigt producerede træprodukter fremmes, herunder at der igangsættes et træbyggeprogram og udarbejdes en national handlingsplan for biomasse.

Udvalget erkender, at der de kommende år vil være en øget efterspørgsel efter biomasse til energiformål herunder træ, men finder at, der er behov for at fremme incitamenterne til øget anvendelse af træprodukter inden træprodukterne udnyttes energimæs-

¹⁸ Joint implementation, én af FN's tre fleksible projektbaserede klimamekanismer

sigt. Der er ikke mindst behov for at styrke den innovative udvikling af anvendelse af træ. Se også anbefalingen i afsnit "Styrk bæredygtig produktion og forbrug af træ og skovprodukter" om forskning i bæredygtig produktion og forbrug af træ til træprodukter.

Program til fremme af træ

Program til fremme af træ i byggeriet, konstruktioner, broer, møbler m.v. samt i nye produkter til erstatning af mere miljøbelastende materialer. Miljøgevinsten er at oplagre kulstof i træprodukter, at spare fossil energi i processen samt at forberede en miljøvenlig bortskaffelse idet træmaterialer kan brændes med energiudnyttelse. Programmet bør omfatte:

- o Forskning og udvikling i brug af træ i byggeriet og i nye produkter. Forskning i den medfølgende CO₂-gevinst ved lagring og substitution, samt udvikling af metoder til indregning af CO₂ lagring i træprodukter.
- o Sikre uddannelse af ingeniører, arkitekter, designere mv. i brug af træ
- o Bred information til befolkningen om klimafordelene ved og muligheder for brug af træ.
- o Mulighed for øget brug af træ i offentligt og privat byggeri og offentlige indkøb i øvrigt.
- o Mulighed for fremme af træ i kommuneplanerne.
- o Demonstrationsbyggerier.

Frit brændselsvalg

Skovpolitisk Udvalg anbefaler et frit brændselsvalg for mindre decentrale varmegværker.

Anbefalingen gives under forudsætning af, at der udarbejdes en handlingsplan for biomasse, som indeholder en analyse af tilgængelige træbrændselsressourcer. Desuden skal der gennemføres en statslig analyse af og formuleres en strategi for

- Værkernes samproduktion af/ synergi mellem el og varme
- Effektgrænsen for frit brændselsvalg med henblik på at sikre formålet med frit brændselsvalg
- Varmeforsyningslovens bestemmelser om samfundsøkonomisk rentabilitet

Det er regeringens ønske at få en hurtig omstilling fra fossile brændsler til vedvarende energi, og processen kan fremmes ved at tillade de mindre decentrale værker at bruge mere biomasse. En hurtig omstilling kan fremmes ved at give frit brændselsvalg. På længere sigt skal nye teknologier og øgede investeringer i f.eks. vindenergi og i at udnytte biogas afvejes mod udnyttelsen af biomasse.

Bæredygtighedskriterier for biomasse

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at regeringen arbejder for at få internationale kriterier for bæredygtighed i produktion af biomasse.

Det er vigtigt, at al produktionen af biomasse sker på et bæredygtigt grundlag. Hovedparten af den træbiomasse der bruges til energi i Danmark, er importeret, og således ikke produceret i Danmark. Derfor skal bæredygtighedskriterier være internationalt gældende, så det sikres, at også importeret biomasse er bæredygtigt produceret. Det vil desuden skabe en mere lige konkurrence i handlen med biomasse.

Styrk forskningen i bæredygtig produktion og anvendelse af biomasse fra skove

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at man styrker forskningen i produktion og anvendelse af biomasse fra skove.

Der sættes særlig fokus på at skabe overblik over nationale og regionale træressourcer samt sikre den primære produktion gennem forædling, dyrkning, høst og samspil med det økologiske grundlag og arealanvendelse. Der er også behov for forskning i bedre udnyttelse af træ. Det gælder både udnyttelse af træ til konstruktioner og inventar, udnyttelse af biomassens forskellige delelementer (fibre, kemikalier og andre stoffer) samt udvikling af effektive energibærere baseret på træ (i supplement til effektiv brug af træ som brændsel).

Foto: Natursystemet

Bevar og styrk den biologiske mangfoldighed i skovene

Der er stor artsdiversitet i de danske skove. Det gør det oplagt i betydelig grad at fokusere på skov i indsatsen for at stoppe biodiversitetens tilbagegang. Med en fortsat konventionel skovdrift vil tilbagegangen for biodiversiteten med al sandsynlighed fortsætte, og der er brug for konkrete tiltag, der kan ændre denne udvikling.

Centrale tiltag til at beskytte biodiversiteten, er tiltag der tillader træer og hele arealer med skov at ældes og henfalde. Samtidig skal der findes en mere naturlig balance, hvor der vil være flere meget store træer og flere døde træer, mere vand, varierende lysforhold og uforstyrret jordbund. Sådanne tiltag kan gennemføres omkostningseffektivt i skovene sammenlignet med mere generelle miljøltiltag i f.eks. det åbne land.

Skovpolitisk udvalg finder det relevant at styrke skovens biodiversitet gennem en indsats, der fokuserer på:

- Naturmæssigt særlig værdifulde skove (hot-spots)
- Skovarter
- Naturhensyn i den almindelige skovdrift

Fokus på naturmæssig særlig værdifuld skov

Mange skove har større eller mindre områder med særlig værdifuld biodiversitet

eller hvor biodiversiteten har særlig gode vilkår for at udvikles. Mere eller mindre urørt skov, gamle græsnings-skove, plukhugstskov, som drives med biodiversitetsformål, stævningskov, sumpskove, EU-skovnaturtyper uden for habitatområderne, områder med uforstyrret jordbund, lang skovkontinuitet eller mange meget gamle træer er alle eksempler på driftsformer og skove med særlige naturkvaliteter. Flere af disse biotoper er også gode for vildtet, især i grænseområder som skovbryn. Skovpolitisk Udvalg konstaterer, at der er behov for en særlig indsats for disse "biodiversitetsskove".

Sæt fokus på skovene ved implementering af Nagoya-aftalen

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at miljøministeren snarest etablerer rammerne for, at skovbruget kan deltage aktivt i en dansk implementering af Nagoya-aftalen. Det foreslås, at miljøministeren indleder et samarbejde med skovbrugets aktører og interessenter om dette arbejde, og at der samtidig fokuseres særligt på skovejernes muligheder – herunder også økonomisk – for at bevare og styrke biodiversiteten i skovene.

Det globale samarbejde om naturbeskyttelse sker især inden for rammerne af FN's konvention om biologisk mangfoldighed. Danmark yder en aktiv indsats i de internationale forhand-

linger og for at beslutningerne kan blive ført ud i livet. Det seneste FN-møde om naturens mangfoldighed blev afholdt i 2010 i Nagoya, Japan. Her vedtog man bl.a. 20 delmål for at stoppe naturens tilbagegang frem mod 2020. Et delmål er, at en dansk handlingsplan for biodiversitet er i implementeringsfasen senest 2015.

Registrer værdifuld skov

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at Miljøministeriet opdaterer det daggrundlag, der er gennemført efter skovlovens § 25 med henblik på en beskyttelse.

Der er brug for et bedre overblik over forekomsten af naturmæssigt særlig værdifulde områder i skovene, herunder nøglebiotoper. Ud fra viden om forekomster kan de værdifulde områder beskyttes og forvaltes omkostningseffektivt og til gavn for biodiversiteten. Der er brug for en feltregistrering af de områder, hvor viden om naturværdier er for mangelfuld til at vurdere områdets potentiale forud for konkrete aftaler om beskyttelse. Resultatet af kortlægningen skal bruges til en målrettet beskyttelse af biologisk særligt værdifulde skvområder og skal være grundlag for at indgå aftaler med skovejere om beskyttelse.

Kortlægning og beskyttelse af biologisk særlig værdifulde skvområder

vil effektivt bidrage til at skabe et netværk af områder med særlig rig skovnatur, som kan udgøre rygraden i bevaring og udvikling af skovens biodiversitet. De skovbevoksninger, som allerede i dag har høje naturværdier, bør udgøre kerneområderne i netværket. Skovnaturlyperne i Natura 2000-områderne vil være en naturlig del af netværket. Det fremtidige mål med at etablere netværket er at naturtypernes og arternes langsigtede overlevelse sikres. Kommende erfaring og forskning vil give mere viden om, hvor store disse områder skal være, og hvor en ekstra indsats for udvikling af biodiversiteten mest effektivt kan supplere de eksisterende biologisk rige skove.

Beskyt biologisk særligt værdifulde skovområder

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der øjeblikkeligt etableres en tilskuds- eller licitationsordning for at sikre biologisk set særlig værdifulde skovbevoksede områder (hotspots, § 25-områder efter skovloven). Samtidig anbefales pleje af lysåbne naturarealer og vådområder i skovene.

Visse elementer af naturbeskyttelsen, f.eks. beskyttelsen af biologisk set særligt værdifulde skovområder (hotspots), egner sig ikke til generelle reguleringer for alle ejendomme, da

forholdende/udgangspunkterne for de enkelte ejendomme imellem er vidt forskellige. Desuden bør beskyttelsen ske i et landskabsperspektiv. Tilskuds- eller licitationsordningen kan sættes i gang øjeblikkeligt, da der tidligere er udviklet en tilskudsordning med dette mål. Indsatsen bør ikke afvente resultatet af en registrering, men registreringen vil efterfølgende være en hjælp i arbejdet.

Skovpolitisk Udvalg pointerer, at denne indsats bør få den allerhøjeste prioritet i arbejdet for skovens biodiversitet. Sikringen af de eksisterende biologisk særligt værdifulde skove er altså endnu vigtigere end generelle naturhensyn i den almindelige drift.

En særlig indsats for skovarter

En særlig indsats for udvalgte arter, som har skovene som levested, vil effektivt bidrage til at vende nedgangen for de udvalgte truede arter og desuden have positive afsmittende effekter på en lang række andre arter og naturtyper.

Fokus rettes mod at opretholde levedygtige bestande af arter, som Danmark enten har et særligt ansvar for, eller som spiller en vigtig rolle i økosystemet. Sjældne og kræse arter er indikatorer for en stor artsdiversitet og høj biologisk kvalitet på levestedet.

Forvaltningsplaner for skovarter

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der senest i 2015 er udarbejdet forvaltningsplaner og handlingsplaner for eksempelvis ti arter tilknyttet skov.

Som indledning udvælges arter, der er truede, men som har et potentiale for at opretholde en levedygtig bestand i Danmark, eller som er nøglearter og dermed er vigtige for værdifulde naturtypers kvalitet.

Udvalget påpeger, at tiltag der samtidig har jagtmæssig interesse, kan øge interessen og motivationen hos skovejere for at gennemføre planerne.

Forvaltningsplanerne for de skovtilknyttede arter kan bruges som grundlag for frivillige aftaler med skovejerne om en drift, der tilgodeser artens beskyttelse.

Styrk naturhensyn i skovdriften

Generelle hensyn i skovdriften kan styrke den almindelige skovnatur. I praksis skal hensyn tages i overensstemmelse med de faktiske forhold i den pågældende skov, så de harmonerer med den skovdrift, der er i brug. Styrkede naturhensyn i den almindelige skovdrift vil effektivt bidrage til at binde de biologisk set særlig værdifulde skovområder sammen ved at skabe mulighed for arter til at kunne sprede sig.

Mere biodiversitet i alle skove

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der sikres et højere niveau af biodiversitet i skovene, og at der tilvejebringes en finansieringsmodel for dette.

Udvalget har drøftet forskellige muligheder for at give biodiversiteten et generelt løft i skovene, herunder at der indføres generelle regler i skovloven.

Eksempler på generelle regler kunne f.eks. være at efterlade gamle træer til naturligt henfald, mere dødt ved i skovene, naturvenlig drift i kantzoner ved vandløb og oversigter over skovenes naturværdier hos den enkelte skovej. Det er en forudsætning, at der skal findes en finansieringsmodel, der kompenserer skovejerne ved sådanne tiltag.

Tilskud til grønne driftsplaner

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at tilskud til rådgivning om bæredygtig skovdrift og etablering af grønne planer på ejendomsniveau bliver genindført. Tilskuddene bør også være tilgængelige for skove, der ejes af f.eks. kommuner og menighedsråd.

Skovejernes bevidsthed om naturmæssige værdier kan styrkes og fremmes gennem rådgivning og gennem tilskyndelse til at udarbejde grønne driftsplaner. Når en grøn driftsplan udarbejdes, tager ejeren stilling til sine mål og midler i skovdriften med hensyn til natur- og kulturværdier. Der tages også stilling til træproduktion og friluftsliv på ejendommen – og en grøn driftsplan er et første og vigtigt skridt, hvis ejeren ønsker at certificere skovdriften på ejendommen.

Styrk forskning og rådgivning i bæredygtigt skovbrug

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at bæredygtig skovdrift bliver et prioriteret område i forskningen de næste ti år, herunder at det indgår i processen med udformning af et revideret strategisk forskningsprogram, FORSK2020. Der skal stilles krav om, at den opnåede viden formidles gennem rådgivning o. lign.

Hvis udviklingen for skovnaturen skal vendes, er viden og rådgivning en

forudsætning for handling. Der er overordnet et stort behov for at styrke og sikre en ubrudt kæde af videnskabelse og formidling til brug i praksis, dvs. i kæden forskning -> uddannelse -> formidling -> skovej/arbejdskraft. Tilsvarende er der et behov for bl.a. forskning og videnindsamling i felten for at give myndigheder og politikere et godt videngrundlag for beslutninger.

Der er et konkret behov for forskning, uddannelse og formidling om bæredygtigt skovbrug, herunder:

- Skovenes tilpasning til de forventede klimaforandringer (robusthed, artsvalg, genetisk bredde)
- Effektiv bevaring af biodiversitet i skov
- Bæredygtig udnyttelse af skovens træressourcer til produkter og bioenergi.

Indsatserne skal kobles, så man fremmer udviklingen af driftssystemer til effektiv skovdrift, som også styrker biodiversiteten i skoven.

Det skal fortsat være muligt at etablere dyrehaver i fredskov

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at den nuværende lovgivning og dispensationspraksis omkring dyrehaver i skov bevares.

Udvalget lægger vægt på, at der også fremover opstilles præcise forvaltningssplaner for eventuelt kommende dyrehaver, der sikrer hensyn til biodiversitet, grundvand, friluftsliv og oplevelser. Tager man de rette hensyn, når man etablerer og driver dyrehaver, kan de bidrage positivt til den generelle målsætning for skovudviklingen, herunder beskyttelse af biodiversitet, grundvand, friluftsliv og oplevelser.

Foto: Colourbox

Udvikle og sikre skovenes økonomiske bæredygtighed

Bæredygtige skove er betinget af, at sociale, biologiske og økonomiske forhold er i balance. Skovene rummer mange forskellige former for sociale og biologiske velfærdsydelser, der ofte bliver taget for givet af samfundet. Det er derfor løbende nødvendigt at have fokus på forhold, der kan udvikle og sikre skovenes økonomiske bæredygtighed, se eksemplet i anbefaling om "mere biodiversitet i alle skove" (Se side 36).

Skovpolitisk Udvalg finder det relevant at fokusere på:

- Skovbrugets velfærdsydelser
- Bæredygtig produktion og forbrug af træ
- Skovbrugets rammevilkår

Værdisæt skovenes velfærdsydelser

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der udvikles metoder til at værdisætte de velfærdsydelser, som skovene leverer. På den måde bliver skovenes samfundsøkonomiske betydning mere tydelig. En værdisætning kan bruges som et værktøj til at prioritere, hvilke velfærds- og serviceydelser der er mest omkostningseffektive. Værdisætningen er desuden en forudsætning for at kunne markedsføre de leverede samfundsgoder.

Målet er at skabe incitamenter til at opnå skove med større naturindhold,

flere muligheder for friluftsliv og naturoplevelser og samtidig udvide skovbrugets indtjeningsmuligheder. Konkrete eksempler på ydelser, som ikke nødvendigvis omsættes på et marked, er bevaring af gamle træer, fladefærdsel, etablering af ridestier eller en særlig grundvandssikring sundhedsydelser mm.

Skovpolitisk Udvalg understreger, at det ikke er alt, der kan omsættes på et marked, og at der fortsat ikke skal ske betaling for f.eks. den almindelige skovgæsts færdsel i skovene.

Styrk bæredygtig produktion og forbrug af træ og skovprodukter

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der afsættes ressourcer til forskning og formidling af bæredygtig produktion og forbrug af træ og skovprodukter, og herunder at der kan ske en produktudvikling.

Produktion af træ til træprodukter kræver vidensopsamling og -udvikling, hvis der fremover skal sikres en bæredygtig produktion og forbrug af træ. Det samme gælder for andre produkter fra skovene - som f.eks. juletræer, pyntegrønt, bær, dekoration mm. Når der er opsamlet og udviklet viden, skal den bringes ud til skovejere og -forvalterne. Formidling er særligt afgørende i forhold til ejere af mindre skovejendomme, hvor ejeren

ikke har skovfaglig viden. Udvalget peger på behovet for at iværksætte initiativer, der kan fremme og mobilisere en bæredygtig forøgelse af træproduktionen (både gavntre og biomasse) og en fortsat udvikling af miljøvenlige produktionsmetoder for juletræer og pyntegrønt.

Konkret er der behov for en praksisorienteret forskning indenfor følgende områder:

- Ændrede kulturmodeller, som f.eks. indblanding af hurtigtvoksende ammetræer
- Brug af andre træarter og kombinationer af træartsvalg
- Forædling og opformering
- Recirkulering af næringsstoffer
- Reduceret brug af gødskning
- Udvikling af nye tyndings- og høstmetoder.

Der er også behov for at sikre formidling til befolkningen om bæredygtig produktion og forbrug af træ.

Målet er, at indsatsen for produktudvikling og brug af træ og skovprodukter forbedrer skovenes, træets og den træforbrugende industris konkurrenceevne, og ikke har negativ indvirkning på andre miljøgoder fra skovene. Samlet set vil sådanne initiativer forøge en bæredygtig produktion i skovene og understøtte, at skovene fortsat leverer træprodukter og andre

skovprodukter af høj kvalitet til samfundet. Se desuden anbefalingen "styrk forskningen i bæredygtig produktion og anvendelse af træ og biomasse", side 34.

Skovbrugets rammevilkår

De driftsøkonomiske resultater for skovbrug har været beskedne i en årrække jf. afsnit "Skovenes driftsøkonomi er trængt", side 8. Resultaterne skyldes bl.a. aftagende træpriser. Det må dog forventes, at der i lighed med flere af vore nabolande vil blive satset på øget bæredygtig produktion af træ, da der sandsynligvis vil komme en øget efterspørgsel efter træ og øgede priser på skovbrugets produkter.

Skovdyrkning er en produktionsform med lang tidshorizont, der strækker sig over flere generationer. Det er derfor vigtigt, at skovpolitiske initiativer analyseres med udgangspunkt i konsekvenserne for den langsigtede økonomiske og miljømæssige bæredygtighed.

Se på sammenhæng mellem skovdrift og skovbrugets økonomiske rammevilkår

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at man undersøger og eventuelt dokumenterer, om der er en sammenhæng mellem en for samfundet uensigtsmæssig skovdrift – f.eks. i form af øget hugst af bevaringsværdige træer – og det private skovbrugs økonomiske rammevilkår, herunder beskatning.

Der er i Skovpolitisk Udvalg en erkendelse af, at nutidens indtjeningsmuligheder i det private skovbrug er beskedne. Udvalget konstaterer, at de gældende ejendomsskatte- og afgiftsregler ikke kun afhænger af produktionsapparatet, men også er bestemt af en skovejendoms herlighedsværdi. Udvalget har derfor forståelse for, at generationsskifte indenfor familien kan være en særlig udfordring, da bo- og gaveafgifter kan koste mange årsindtægter.

Dermed kan de økonomiske rammevilkår i nogle tilfælde betyde, at en privat ejer øger hugsten væsentligt eller sælger dele af skoven fra. Der kan dog modsat argumenteres for, at opsparing i vedmasse netop er en unik mulighed ved skovdrift, sådan at der ved god planlægning er mulighed for at realisere værdier til finansiering af et generationsskifte. I praksis er det svært at realisere en opsparing med et løbende underskud.

Kommunale skove analyseres

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at rammevilkår og økonomiske forhold for de kommunale skove analyseres.

Kommunerne oplever, at de kommunale skove har anderledes rammevilkår end både de statslige og de private skove. Dette er medvirkende til en ringe økonomi og frasalg af kommunale skove.

Etabler en hugstudligningsordning

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der etableres en udligningsordning, der sikrer stabilitet i skovdriften og sikrer leverancerne af træ i forhold til træindustriens behov uden at være afhængig af skattemæssig planlægning.

Skovbrugets produktionstid er meget lang, og hugster foretaget på de skovdyrkningsmæssige rette tidspunkter kan betyde meget svingende indtægter fra skoven – ikke mindst i stormfaldssituationer. En udligningsordning vil have mange fordele for de enkelte skovejendomme, der kan foretage skovningerne på skovdyrkningsmæssige fornuftige tidspunkter, som ikke er styret af likvidits- eller skattemæssig planlægning. Udligningsordningen skal kunne bruges i både den almindelige drift og i stormfaldssituationer.

Etabler lige konkurrenceforhold

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at det belyses, hvordan Danmark har implementeret EU's konkurrencedirektiv for skovbranchen sammenlignet med vores nabolande.

En vurdering af konkurrencevilkårene bør også indeholde en sammenlignende analyse af beskatningsforholdene i skovbruget i nærområdet (de nordiske lande og Tyskland), som de danske skove konkurrerer med.

Konkurrencelovgivningen i de enkelte EU-lande bygger på en national implementering af EU's konkurrencedirektiv. For at sikre en fair konkurrencesituation de enkelte EU-lande imellem bør den nationale implementering ikke give ulig konkurrence gennem forskellig tolkning af direktivet. Træbranchen oplever, at konkurrenceloven i Danmark er væsentlig strammere end i en række af de nabolande, vi konkurrerer med. F.eks. har Tyskland og Sverige lempeligere regler om det handelsmæssige samarbejde end Danmark.

Desuden er den danske stat en stor aktør i forhold til salg af træ. Træbranchen oplever, at staten kan have en uhensigtsmæssig indvirkning på prisdannelsen og øvrige markedsforhold, som medfører, at statens – og de øvrige skoves træressourcer – på langt sigt ikke udnyttes optimalt.

Som det sidste punkt i forhold til konkurrenceforhold anbefaler Skovpolitisk Udvalg, at der sættes en analyse i gang af udbuddet af natur- og friluftsoplevelser.

Det private skovbrug oplever, at staten som en væsentlig udbyder af natur- og friluftslivsoplevelser er konkurrent til de private aktører. Dette gælder specielt i situationer, hvor staten udbyder naturoplevelser uden betaling for brugeren.

Udnyt mulighederne i offentlig-private partnerskaber (OPP)

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at der nedsættes en arbejdsgruppe, der kan analysere mulighederne for at styrke

offentlig-private partnerskaber og komme med konkrete forslag til nye OPP-projekter. Arbejdsgruppen skal have medlemmer fra skovenes og skovbrugets interessenter samt repræsentanter for forbrugerorganisationer.

Skovene rummer muligheder for synergieffekter på en lang række områder – ikke mindst i samarbejdet mellem den offentlige og private sektor. Dette samarbejde sker på en række områder, f.eks. sikring af drikkevand gennem skovrejsning, friluftslivsprojekter, naturpleje, skovdrift mm., men samarbejdet kan med fordel styrkes og udvides. Et af skovenes væsentligste produkter er drikkevand. Den danske drikkevandskvalitet er imidlertid under pres, og der er brug for at forbedre mulighederne for samarbejde om grundvandsbeskyttende skove. Desuden er der et potentiale i at udvide det offentlig-private samarbejde om friluftsliv og på sundhedsområdet.

Etabler et stormfaldsberedskab

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at en arbejdsgruppe udarbejder et stormfaldsberedskab. Gruppen skal analysere lovgivning og tilskudsordninger omkring stormfald og komme med anbefalinger til eventuelle forbedringer. Desuden skal gruppen lave en håndbog, som beskriver de værktøjer, der kan bruges efter et stormfald.

Stormfald kan i et vist omfang forebygges gennem en robust skovopbygning og valget af driftsmetode. Stormfald vil dog forekomme, og ved større stormfald sker der betydelige samfundsmæssige værditab. Hvis der på forhånd findes retningslinier for, hvordan et stormfald kan håndteres, kan det samfundsmæssige værditab minimeres og den efterfølgende genetablering forbedres.

Skovene i international sammenhæng

En bedre beskyttelse og mere bæredygtig drift af verdens skove kan yde et væsentligt bidrag til en fremtidig grøn økonomi og bidrage til kampen mod global opvarmning. Samtidig kan det være med til at opretholde livsgrundlaget for hundreder af millioner af mennesker, sikre kulturhistoriske værdier og bremse tabet af biologisk mangfoldighed.

Nogle steder er der potentiale for en større og mere effektiv udnyttelse af træ fra skove. F.eks. i mange af EU's skove, hvor den samlede hugst pt. kun udgør omkring to tredjedele af tilvæksten. Om det kan ske bæredygtigt, kræver en afvejning i forhold til andre hensyn, herunder biodiversitet.

Høj fokus på udviklingen af verdens skove

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at Danmark opretholder en høj fokus på skovenes tilstand globalt og regionalt, og at Danmark gennem forskellige relevante virkemidler bidrager til at fremme en mere bæredygtig drift og bedre beskyttelse af skovene.

Udvalget mener, at Danmark bør fokusere på og søge at fremme skovenes multifunktionelle rolle, herunder peger udvalget særligt på:

- Levevilkår og trivsel for lokale og skovafhængige folk (herunder indfødte folk)
- Skovenes rolle i klimatilpasning og modvirkning af klimaforandringer
- Skovenes bidrag til at begrænse tabet af biologisk mangfoldighed
- Skovenes bidrag til en grøn økonomi gennem bæredygtig produktion af gavtræ og træ til vedvarende energi mv.

Udvalget finder det bekymrende, at den ulovlige udnyttelse af skovene fortsat er udbredt, at tilbagegangen i det globale skovareal fortsætter og at forarmelsen af skovene fortsætter.

Udvalget konstaterer, at problemerne især er udbredte i troperne.

Udvalget mener, at Danmark skal opretholde fokus på disse problemstillinger og sikre tiltag, der bidrager til løsninger, som effektivt takler udfordringer, f.eks. offentlige indkøb, bistandsmidler, forskning mv.

Fokus på at inddrage interesseorganisationer ved internationale forhandlinger

Skovpolitisk Udvalg anbefaler, at Miljøministeriet/Naturstyrelsen løbende involverer interessegrupper, når danske forhandlingsmandater fastlægges forud for væsentlige internationale forhandlinger og drøftelser af relevans for skove og skovbrug.

Udvalget er opmærksomt på, at en involvering af interessegrupper allerede er fast praksis for EU-relaterede sager. Her er der i skovsager en systematisk høring af medlemmerne af EU-specialudvalget for miljø. Også i andre internationale skovsager er der praksis for en mere ad hoc baseret involvering af eksterne interessenter.

Udvalget anbefaler imidlertid, at der etableres et mere fast panel af interessenter, som involveres i alle skovrelaterede sager – uden dermed at udelukke ad hoc baseret supplerende involvering, når det er relevant.

Et referencepanel for skove kunne f.eks. involveres i:

- Opfølgning af ministerkonferencen om skove i juni 2011, herunder spørgsmålet om en juridisk bindende aftale for skove i Europa
- Revision af EU's Skovbrugsstrategi og evaluering af EU's Skovhandlingsplan
- Bestemmelser for gennemførelse af ny EU-regulering af træhandel (FLEGT II)
- Eventuelle EU-bæredygtighedskriterier for biomasse, herunder træ
- Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD)
- Implementering af biodiversitetskonventionen
- Udviklingsbistand

Samfundsmæssige konsekvenser

Udvalgets anbefalinger har en række samfundsmæssige konsekvenser. Det gælder både for miljøet, borgerne, erhvervslivet, de offentlige myndigheder og samfundsøkonomien. Det er indlysende, at man skal prioritere og målrette indsatserne for at optimere både benyttelsen og beskyttelsen af

vores skove, som er et efterspurgt velfærdsgode. Udvalget har valgt at sætte det lange lys på skovene, og har derfor anbefalet en række indsatser, som tilsammen vil pege i den rigtige retning. Det er en omfattende opgave at opgøre omkostninger ved indsatser og værdisætte deres effekt.

Udvalget har valgt at indikere de enkelte anbefalingers formodede effekt på de vigtigste samfundsinteresser.

Det er klart, at de anbefalinger, der har større administrative og økonomiske konsekvenser, forudsættes at skulle igennem nærmere analyse. Analysen skal omfatte de samfundsmæssige konsekvenser og mulige virkemidler, herunder et eftersyn af skovloven. Analysen skal finde de mest omkostningseffektive virkemidler til at nå målene.

Det drejer sig f.eks. om anbefalinger om:

- 5-årig forsøgsordning med et rejsehold til at indsamle viden og løse lokale udfordringer for friluftslivet
- Internetbaseret tjeneste med information til skovgæster
- Maksimal hjemtagning af land-distriktsmidler til skovrejsning, herunder til offentlig skovrejsning
- Indføre frit brændselsvalg for mindre decentrale varmegærker
- Igangsætte et træbyggeprogram
- Tilskud til grønne driftsplaner og sikring af biologisk særligt værdifulde skove samt øget tilskud til skovrejsning

Foto: Naturstyrelsen

Andre anbefalinger kan umiddelbart igangsættes uden betydelige administrative eller økonomiske konsekvenser. Det drejer sig f.eks. om anbefalinger om:

- En tættere lokal dialog mellem organiserede og uorganiserede friluftsudøvere og de private skov ejere
- Gennemgang af skovlovens praksis for at etablere shelters og små primitive hytter
- En række af anbefalingerne om skovrejsning og energiskov, herunder evaluering af skovrejsningen samt revurdering af vilkårene til at fremme skovrejsningen
- Ændring af størrelsesgrænsen for tilskud til at rejse privat skov
- Opdatere datagrundlaget om eksisterende biologisk særligt værdifulde skove
- Arbejde for internationale kriterier for bæredygtighed i produktion af biomasse
- Prioritere bæredygtig skovdrift højt i det kommende forskningsprogram FORSK2020
- Undersøgelser og analyser om f.eks. sammenhæng mellem de økonomiske rammevilkår og biodiversitet og om konkurrencedirektivets implementering.
- Arbejdsgruppe om offentlige – private partnerskaber
- Involvere interessegrupper i udarbejdelsen af danske forhandlingsmandater

Udvalget har udarbejdet en oversigt, som indikerer hvor omkostningerne til realisering af anbefalingerne ligger (se tabel 1-5). Omkostningerne er således ikke opgjort eksakt. I oversigten opereres med følgende fire omkostningsniveauer:

• Mindre end 2 millioner kroner årligt	+
• Mellem 2 og 10 millioner kroner årligt	++
• Mellem 10 og 100 millioner kroner årligt	+++
• Mere end 100 millioner kroner årligt	++++

Der er mulighed for at realisere anbefalingerne på forskellige ambitionsniveauer, og det er en politisk opgave at fastsætte det konkrete niveau. En værdisætning af de velfærdsydelser som skovene leverer, vil medvirke til at synliggøre disse ydelser, og dermed ligeledes kunne indgå i en politisk prioritering af indsatsen.

Udvalget peger her alene på en række mulige finansieringskilder. Der kan f.eks. i højere grad ske hjemtagning af midler fra EU's landdistriktsprogram til de indsatser, der vedrører yderligere skovrejsning, En yderligere indsats for

skovrejsningen kan desuden finansieres af CO₂-kreditter.

Tilskud til registrering og beskyttelse af særligt naturmæssige værdifulde skove vil f.eks. også kunne finansieres af landdistriktsmidler eller af andre EU midler som LIFE eller strukturfonde.

For engangsomkostninger til indsatser vil fondsmidler kunne komme i spil.

Endelig kan indsatser finansieres via omprioritering af eksisterende indsatser f.eks. eksisterende forskningsmidler.

For en del indsatser gælder det at hvis målet skal nås bør Danmark arbejde for, at det i det kommende landdistriktsprogram vil blive muligt at indbygge yderligere incitamenter for skovejere til at deltage i ordningerne. Det eksisterende landdistriktsprogram giver alene mulighed for at kompensere for tab og dokumenterede omkostninger.

Foto: Colourbox

Tabel 1. Konsekvensvurdering af anbefalinger om friluftsliv og

Anbefaling	Økonomiske konsekvenser for stat, regioner og kommuner	Administrative konsekvenser for stat, regioner og kommuner
Der udarbejdes en analyse af behov og muligheder for at udøve friluftsliv.	Udgifter til udarbejdelse af analyse. +	Ingen
Staten og kommunerne kan indgå aftaler med private skovejere om betaling for friluftsmæssige velfærdsydelser, hvor der geografisk er konstateret behov for bedre friluftsmuligheder	Udgifter til aftaler med skovejere. + +	Aftalerne skal udarbejdes, overholdes og kontrolleres
Tættere lokal dialog mellem organiserede og uorganiserede friluftsudøvere og de private skovejere.	Ingen	Ingen
Udvikle og fastholde den tilskudsordning omkring friluftsliv, der blev gennemført som del af Grøn Vækst aftalen fra 2010.	Udgifter for staten til tilskud. Der er afsat 4 mio. kr. pr. år under GV (kun landbrugsarealer) + +	Årsværk til administration af tilskudsordning.
Iværksætte en 5-årig forsøgsordning med et fælles offentligt rejsehold, der skal løse konkrete lokale udfordringer for friluftslivet.	Udgifter for stat og kommune til rejsehold. I fem år + +	Statslige og kommunale årsværk til rejsehold
Etablere en internetbaseret tjeneste, så skovgæster nemt kan finde oplysninger om konkrete skoves ejerforhold, telefonnumre til kontaktpersoner og anden relevant information.	Udgifter til at oprette internettjeneste. Finansieres evt. via fonde + +	Årsværk til at vedligeholde internettjeneste
Adgangs- og opholdsmuligheder udvikles ud fra erfaringerne fra rejseholdet, så de er tidssvarende og forholder sig til nutidens trends	Ingen	Årsværk til at opsamle erfaringer og evt. ændre loven
Der fastsættes regler, der sikrer offentlighedens adgang, når offentlige skove sælges.	Lavere salgspris for offentlige skove. Udgifter til tinglysning. + - + + +	Årsværk til at fastsætte salgsvilkår og efterfølgende håndhævelse
Skovrådet ser nærmere på skovloven og dens praksis for etablering af shelters samt små og primitive overnatningshytter til friluftsliv og jagt.	Ingen	Årsværk til justering af praksis

naturopplevelser

Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Miljøkonsekvenser	Konsekvenser for borgerne	Forhold til EU-retten
Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Mulighed for en indtægt. Eventuelle udgifter ved etablering og vedligehold	Indgåelse af aftale.	Ingen, men skal bedømmes i forbindelse med de konkrete aftaler	Borgerne vil få bedre mulighed for at udøve friluftsliv.	Evt godkendes i EU
Ingen	Der skal afsættes ressourcer til dialog	Ingen	Der skal afsættes ressourcer til at deltage i dialogen. Bedre mulighed for at udøve friluftsliv	Ingen
Mulighed for tilskud. (Evt. udgifter til efterfølgende vedligehold)	Søge tilskud	Ingen	Flere faciliteter til friluftsliv	Er godkendt i EU
Ingen	Færre konflikter mellem lodsejere og brugere.	Færre forstyrrelser af følsom natur	Færre konflikter mellem forskellige brugergruppe og i forhold til lodsejere	Ingen
Ingen	Tilmelde og vedligeholde informationer	Ingen	Det bliver lettere at få information til brug for friluftsliv	Ingen
Vides ikke	Vides ikke	Vides ikke	Forbedring af adgangs- og opholdsmuligheder	Ingen
Ingen	Ingen	Ingen	Fastholdelse af adgangsrettigheder	Ingen
Bedre økonomisk udnyttelse af skoven til friluftsliv. Evt. øget værdi af skoven.	Ingen	Ingen, men skal vurderes i det enkelte tilfælde	Bedre mulighed for at udøve friluftsliv	Ingen

Tabel 2. Konsekvensvurdering af anbefalinger om øget bidrag

Anbefaling	Økonomiske konsekvenser for stat, regioner og kommuner	Administrative konsekvenser for stat, regioner og kommuner
Regeringen bruger skovrejsning som et værktøj til at opfylde de danske forpligtigelser på klimaområdet. Derfor skal der skabes incitamenter til at rejse mere skov	+ - + + +	
Vilkårene for at opnå tilskud til privat skovrejsning revurderes, så det bliver lettere og dermed mere attraktivt for den private lodsejer at få tilskud.	Ingen	Statslige årsværk til revision.
Den nedre grænse for tilskud til skovrejsning på 5 ha ændres til 2 ha. I disse nye små skove skal offentligheden have adgang svarende til adgangen i skove, der er større end 5 ha.	Ingen	Årsværk til øget administration pga flere små projekter. Regelsættet for adgang til små skove ændres
Der gennemføres en bredt funderet evaluering af de seneste 20 års skovrejsning.	+	Årsværk til at gennemføre evalueringen
Regeringen sikrer fremover en maksimal hjemtagning af landdistriktsmidler fra EU, og det skal være muligt at søge tilskud både til privat og offentlig skovrejsning under landdistriktsprogrammet.	Øgede udgifter til medfinansiering. Mulighed for at søge tilskud til skovrejsning + - + + +	Ingen
Kravene i ordningen for enkeltbetaling ændres, så det bliver muligt at etablere energiskov med hektarstøtte og med etableringsstøtten til energiproduktion fra Grøn Vækst uden krav om, at træerne skal fældes indenfor ti år.	Ingen	Årsværk til ændringer af regelsæt vedr. landbrugets energiafgrøder
Regeringen arbejder i EU for, at skove indgår i de nationale CO ₂ -regnskaber i år 2013 og frem.	Neutralt	Neutralt
Staten understøtter aktivt udviklingen af ordninger med frivillige CO ₂ -kreditter i skovprojekter.	+	Årsværk til udvikling af administrative godkendelsessystemer
Incitamenterne til øget brug af bæredygtigt producerede træprodukter fremmes, herunder at der igangsættes et træbyggeprogram og udarbejdes en national handlingsplan for biomasse	+	Årsværk til at igangsætte træbyggeprogram og udarbejde en national handlingsplan for biomasse
Frit brændselsvalg for mindre decentrale varmegværker.	Mindskede indtægter fra afgifter på naturgas +	
Regeringen arbejder for at få internationale kriterier for bæredygtighed i produktion af biomasse.	Ingen	Årsværk til politisk arbejde for at få fælles kriterier. Årsværk til kontrol af kriterierne
Styrker forskningen i produktion og anvendelse af biomasse fra skove	Omprioritering af eksisterende forskningsmidler	Ingen

til Danmarks klimaforpligtelser

Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Miljøkonsekvenser	Konsekvenser for borgerne	Forhold til EU-retten
				
Flere lodsejere får mulighed for at søge skovrejsningstilskud	Lettere og mere attraktivt at opnå tilskud til privat skovrejsning	Godt for miljøet at der plantes mere skov. 	Mere skov til bl.a. friluftsliv	(Evt.) EU-godkendelse
Bedre mulighed for at rejse små skove	Ingen	Godt for miljøet at der plantes mere skov 	Mere skov til bl.a. friluftsliv	(Evt.) EU-godkendelse
Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Bedre midler til skovrejsning	Ingen	Godt for miljøet at der plantes mere skov 	Mere skov til bl.a. friluftsliv	Evt EU-godkendes
Mulighed for at etablere energiskov med tilskud	Ingen	Mindre miljøbelastning fra energiskov end fra landbrugsafgrøder 	Ingen	Evt. EU-godkendes
Neutralt	Neutralt	Neutralt	Neutralt	Neutralt
Mulighed for salg af CO ₂ -kreditter til finansiering af skovrejsning	Administration af CO ₂ -kvoterne	Positivt 	Ingen	
Positiv virkning for træindustri og træbyggebranchen	Ingen	Positivt at den lagrede CO ₂ fastholdes 	Mulighed for at få flere bæredygtige træprodukter	Ingen
Bedre mulighed for at sælge flis fra skovene. Dyrere for træindustrien at skaffe savværkstræ	Ingen	Mindre brug af fossile brændsler 	Ingen	
Lige internationale konkurrenceforhold	Administration af kriterier	Godt for biodiversiteten at biomasseproduktion sker bæredygtigt	Ingen	Ingen
Bedre produktions- og anvendelsesmuligheder for biomasse	Ingen	Godt for biodiversiteten at biomasseproduktion sker bæredygtigt	Ingen	

Tabel 3. Konsekvensvurdering af anbefalinger om biodiversitet

Anbefaling	Økonomiske konsekvenser for stat, regioner og kommuner	Administrative konsekvenser for stat, regioner og kommuner
Miljøministeren etablerer snarest rammerne for, at skovbruget kan deltage aktivt i en dansk implementering af Nagoya-aftalen.	+	Etablere rammer for skovbrugets implementering af Nagoya-aftalen
Miljøministeriet opdaterer det datagrundlag, der er gennemført efter skovlovens § 25 med henblik på en beskyttelse.	Ingen	Årsværk til opdatering af datagrundlaget
Der etableres øjeblikkeligt en tilskuds- eller licitationsordning for af sikre biologisk set særlig værdifulde skovbevoksede områder	Udgifter til tilskudsordning + + +	Årsværk til at oprette tilskudsordning eller licitationsordning Samt efterfølgende kontrol
Pleje af lysåbne naturarealer og vådområder i skovene.	Udgifter til pleje af private lysåbne arealer i skoven (i sammenhæng med ovenstående) + +	Årsværk til styring og kontrol af opgaverne
Senest i 2015 udarbejde forvaltningsplaner og handlingsplaner for eksempelvis ti arter tilknyttet skov.	Udgifter til at implementere handlingsplaner + +	Årsværk til at udarbejde og implementere forvaltnings- og handlingsplaner
Sikre et højere niveau af biodiversitet i skovene, og tilvejebringe en finansieringsmodel for dette	+ + - + + +	Årsværk til at tilvejebringe finansieringsmodel og evt. lovændring.
Genindføre tilskud til rådgivning om bæredygtig skovdrift og etablering af grønne planer på ejendomsniveau. Tilskuddene bør også være tilgængelige for skove, der ejes af f.eks. kommuner og menighedsråd.	Udgifter til tilskudsordning + +	Årsværk til at etablere tilskudsordning og efterfølgende administrere og kontrollere ordningen.
Bæredygtig skovdrift bliver et prioriteret område i forskningen de næste ti år, herunder at det indgår i processen med udformning af et revideret strategisk forskningsprogram FORSK2020	Omprioritering af forskningsmidler. Evt. øgede udgifter til øget forskning + + - + + +	Ingen
Nuværende lovgivning og dispensationspraksis omkring dyrehaver i skov bevares.	Ingen	Ingen

Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Miljøkonsekvenser	Konsekvenser for borgerne	Forhold til EU-retten
Neutralt – positivt, afhængig af hvordan rammerne udformes	Afhænger af hvordan rammerne udformes	Positivt, afhængig af den konkrete indsats	Positivt , afhængig af den konkrete indsats	Evt. EU-godkendes
Ingen	Ingen	Bedre grundlag for at fremme biodiversiteten i skovene	Ingen	Ingen
Mulighed for at søge tilskud	Søge tilskud	Godt for biodiversiteten	Forbedrede muligheder for naturoplevelser	Skal EU-godkendes
Vides ikke	Vides ikke	Godt for biodiversiteten	Forbedrede muligheder for naturoplevelser	Evt. EU-godkendes
Mulighed for tilskud til drift der tilgodeser artens beskyttelse	Indgå aftaler og gennemføre tiltag	Godt for biodiversiteten	Forbedrede muligheder for naturoplevelser	Evt. EU-godkendes
Mulighed for kompensation for ekstra naturhensyn		Godt for biodiversiteten	Forbedrede muligheder for naturoplevelser	Evt. EU-godkendes
Rådgiverne får bedre indtjeningsmuligheder. Skovejerne kan få tilskud til grønne driftsplaner	Skovejerne vil få bedre rådgivning. Tilskud skal søges og planer udarbejdes	Godt for miljøet at skovdriften bliver mere bæredygtig	Bedre mulighed for friluftsliv og naturoplevelser	EU-godkendes
Ingen	Ingen	Bedre viden om bæredygtig drift bl.a. til gavn for biodiversiteten	Ingen	Ingen
Ingen	Ingen	Positivt for naturen, hvis der kommer flere dyrehaver	Bedre mulighed for friluftsliv og naturoplevelser, hvis der kommer flere dyrehaver	Ingen

Tabel 4. Konsekvensvurdering af anbefalinger om økonomisk

Anbefaling	Økonomiske konsekvenser for stat, regioner og kommuner
Udvikle metoder til at værdisætte de velfærdsydelse, som skovene leverer.	Forskningsmidler + - + +
Afsætte ressourcer til forskning og formidling af bæredygtig produktion og forbrug af træ og skovprodukter, og herunder at der kan ske en produktudvikling.	Udgifter til øget forskning og formidling. Udgifter til produktudvikling. + +
Undersøge og eventuelt dokumentere, om der er en sammenhæng mellem en for samfundet uhensigtsmæssig skovdrift – f.eks. i form af øget hugst af bevaringsværdige træer – og det private skovbrugs økonomiske rammevilkår, herunder beskatning.	+
Etablere en udligningsordning, der sikrer stabilitet i skovdriften og sikrer leverancerne af træ i forhold til træindustriens behov uden at være afhængig af skattemæssig planlægning.	Lidt færre skatteindtægter +
Belyse hvordan Danmark har implementeret EU’s konkurrencedirektiv for skovbranchen sammenlignet med vores nabolande	+
Analyse af udbuddet af natur- og friluftsoplevelser.	+
Nedsætte en arbejdsgruppe, der kan analysere mulighederne for at styrke offentlig-private partnerskaber og komme med konkrete forslag til nye OPP-projekter.	Udgifter til arbejdsgruppe +
En arbejdsgruppe udarbejder et stormfaldsberedskab	Udgifter til arbejdsgruppe +

Tabel 5. Konsekvensvurdering af anbefalinger om skovene i

Anbefaling	Økonomiske konsekvenser for stat, regioner og kommuner	Administrative konsekvenser for stat, regioner og kommuner
At Danmark opretholder en høj fokus på skovenes tilstand globalt og regionalt, og at Danmark gennem forskellige relevante virkemidler bidrager til at fremme en mere bæredygtig drift og bedre beskyttelse af skovene.	Nuværende niveau	Årsværk til fokus på internationale skovspørgsmål
Miljøministeriet/Naturstyrelsen involverer løbende interessegrupper, når danske forhandlingsmandater fastlægges forud for væsentlige internationale forhandlinger og drøftelser af relevans for skove og skovbrug.	Ingen	Årsværk til forberedelse af og deltagelse i møder

bæredygtighed

Administrative konsekvenser for stat, regioner og kommuner	Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Miljøkonsekvenser	Konsekvenser for borgerne	Forhold til EU-retten
Årsværk til at igangsætte forskningsprojekter	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Etablering af formidlings og produktudviklingsprogrammer	Forbedring af konkurrenceevne	Ingen	Styrke bæredygtigheden i skov- og træproduktionen	Ingen	EU-godkendes fsva produktudvikling.
Årsværk til at igangsætte undersøgelse	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Ingen	Udjævning af indtjening og evt. lidt mindre skattebetaling	Ingen	Ingen	Ingen	Evt. EU-godkendes
Årsværk til sammenlignende undersøgelse af konkurrence-direktivets implementering	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Årsværk til analyse	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Årsværk til arbejdsgruppe	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Årsværk til arbejdsgruppe	Besparelser ved mindre risiko for stormfald	Lettere at håndtere stormfald	Neutral	Ingen	Ingen

international sammenhæng

Økonomiske konsekvenser for erhvervslivet	Administrative konsekvenser for erhvervslivet	Miljøkonsekvenser	Konsekvenser for borgerne	Forhold til EU-retten
		Positiv effekt i verdens skove	Ingen	Ingen
Ingen	Deltagelse i møder	Ingen	Interessegrupperes deltagelse i møder	Ingen

Udpeget af Miljøministeren

Prodekan Erik Bisgaard Madsen, *Formand*

Specialkonsulent Hans M. Hedegaard, *Dansk Skovforening*

Forstkandidat Lene Rosenberg Pedersen, *De Danske Skovdyrkerforeninger*

Divisionsdirektør Michael Glud, *HedeDanmark*

Formand Henrik Thorlacius-Ussing, *Træets Arbejdsgivere*

Direktør Jakob Rygg Klaumann, *Dansk Træforening*

Skovrider Inge Gillesberg, *Naturstyrelsen Sønderjylland*

Forskningschef Vivian Kvist Johansen, *Skov & Landskab, KU LIFE*

Professor Mette Termansen, *DMU, Århus Universitet*

Chefkonsulent Troels Garde Rasmussen, *Kommunernes Landsforening*

Bestyrelsesmedlem Jan Kunstmann, *Verdens Skove*

Skovpolitisk medarbejder Nora Skjernaa Hansen, *Danmarks Naturfredningsforening*

Bestyrelsesmedlem Lars Hvidtfeldt, *Landbrug & Fødevarer*

Friluftspolitisk konsulent Trine Skov, *Friluftsrådet*

Afdelingschef Susanne Juhl, *Klima- og Energiministeriet*

Tillidsrepræsentant Hans Okholm, *3F*

Faglærer Kristian Hooge Stenkjær

Øvrige bidragsydere til udvalgets arbejde

Kontorchef Martin Hansen, *Klima- og Energiministeriet*

Sektionsleder Anker Madsen, *Friluftsrådet*

Fuldmægtig Asger Olesen, *Energistyrelsen*

Sekretariatsleder Per Hilbert, *Skovdyrkerforeningen*

Fuldmægtig Lars Martin Jensen, *Klima- og Energiministeriet*

Sekretariatet

Vicedirektør Agnete Thomsen, *Naturstyrelsen*

Kontorchef Gertrud Knudsen, *Naturstyrelsen*

Kontorchef Mads Jensen, *Naturstyrelsen*

Forstfuldmægtig Pernille Karlog, *Naturstyrelsen*

Forstfuldmægtig Simon Baadsgaard Bruun, *Naturstyrelsen*

Indledning

Det Nationale Skovprogram fra 2002 danner rammen for regeringens nuværende skovpolitik. Skovprogrammet blev tilvejebragt gennem konstruktiv dialog mellem skovejere, brugere og interesseorganisationer. Skovprogrammet fokuserer på bæredygtig skovdrift – herunder at finde en balance mellem økologiske, økonomiske og sociale forhold. Det seneste skovpolitiske udspil fra regeringen er fra 2005, hvor skovbrugets økonomiske rammevilkår blev forbedret efter stormfaldet i 2005.

Skovenes skal, uanset ejerforhold, opfylde samfundets behov for natur- og grundvandsbeskyttelse samt give muligheder for friluftsliv. Hertil kommer at skovene er erhvervsvirksomheder, der sælger gavn- og energitræ og udbyder jagt.

Siden 2002 er der kommet yderligere fokus på klimaproblematikken, herunder på hvordan samfundets CO₂-udledning kan reduceres. Skovene kan bidrage til dette både ved øget anvendelse af træ til energiformål og ved at binde CO₂ i træ og træprodukter. Af Aftale om Grøn Vækst fremgår det, at der frem mod 2015 vil blive etableret ca. 800 ha ny bynær skov og ca. 6.900 ha ny privat skov. Det fremgår også at der vil blive gjort en målrettet indsats i Natura 2000-områder i form af tilskud til naturpleje- og forvaltning af private og offentlige arealer. En del af Natura2000 arealerne ligger i skove.

Det vurderes derfor, at der er behov for at drøfte skovenes formål ud fra en helhedsbetragtning med skovbrugserhvervet og andre interessenter, herunder bl.a. tilknyttet industri og grønne organisationer.

Udvalgets opgave

Det Skovpolitiske Udvalg skal kortlægge og analysere mulighederne for at opfylde de flersidige formål for skovbruget i Danmark. Det skal ske med udgangspunkt i følgende målsætninger:

- Fastholde og udvikle skoven som et velfærdsgode, hvor befolkningen sikres muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i skoven.
- Fastholde og udvikle skovenes potentiale i forhold til at bidrage til klima- og miljømål.
- Fremme bæredygtig skovdrift såvel globalt, regionalt (Europa) som i Norden og Østersø-området.

Udvalget skal på den baggrund komme med en række anbefalinger til, hvordan samfundets interesser i private og offentlige skove, ud fra en helhedsvurdering, kan imødekommes.

Udvalgets arbejde kan fx omfatte forslag til hvordan skovene kan bidrage til at løse klimaudfordringerne (biomasseproduktion og skovrejsning). Og til hvordan friluftslivet (adgang og faciliteter) kan udvikles. Forslagene skal balanceres i forhold til de beskyttelseshensyn, der er i de danske skove og i forhold til, at skovene er erhvervsvirksomheder. Nye forslag til virkemidler kan ligeledes indgå i udvalgets arbejde.

Udvalgets afrapportering og anbefalinger kan danne baggrund for et revideret Nationalt Skovprogram. Indsatserne i et revideret Nationalt Skovprogram skal kunne gennemføres inden for Miljøministeriets eksisterende økonomiske rammer.

Organisering af det skovpolitiske udvalg

Det skovpolitiske udvalg sammensættes af repræsentanter fra skovbrugets primære interessenter, og formanden udpeges af miljøministeren. Udvalget vil i alt få 17 medlemmer.

Udvalgets formand:

- Prodekan Erik Bisgaard Madsen

Udvalgets medlemmer:

- Repræsentanter for jordbruget (Dansk Skovforening, Skovdyrkerforeningerne, Hedeselskabet, Landbrug & Fødevarer)
- Repræsentanter for skovrelateret industri (Træets Arbejdsgivere og Dansk Træforening)
- Repræsentanter for myndigheder (Skov- og Naturstyrelsen)
- Repræsentanter for Skov & Landskab, Københavns Universitet samt DMU, Århus Universitet.
- Repræsentant for Kommunernes Landsforening
- Repræsentanter for natur-, miljø- og brugerorganisationer (Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet samt fællesrepræsentant for WWF, Nepenthes og DOF)
- 3 personer udvalgt af Miljøministeren

Udvalget organiserer selv sit arbejde med sekretariatsbistand fra Skov- og Naturstyrelsen.

Tidsplan

Udvalgets arbejde skal afsluttes med en rapport med anbefalinger til miljøministeren primo 2011.

Adgangsvejledning

	Færdsel og ophold fra kl. 6 til solnedgang	Færdsel og ophold om natten	Må man færdes uden for veje og stier	Må man cykle	Afstand til beboelse ved ophold	Er ridning tilladt	Barnevogne, el-kørestole, handicapkallert, trækker med cykler	Motorkørsel/ knallert	Hunde i snor	Løse hunde – under førers kontrol	Må man tænde bål	Støj, affald, telte	Må man samle bær, svampe, mos, blomster m.v. til eget brug
PRIVATE SKOVE	Kun på veje og stier L § 23	L § 23	L § 23	Kun på veje og stier L § 23	+ driftsbygninger 150 m L § 23	L § 23	Kun på veje og stier B § 4	L § 23	L § 23	L § 23	B § 26	L § 28 B § 28	Kun fra vej og sti B § 28 L § 23
OFFENTLIGE SKOVE	L § 23	L § 23	B § 8	Kun på veje og stier B § 9	50 m B § 8	Særlige regler B §§ 11-15	B § 4 B § 9 Handi- capknallert	L § 23	L § 23	Kun tilladt i hunde- skove L § 23	B § 26	L § 28 B § 28	B § 28
STRANDE	Kortvarigt ophold L § 22		L § 22	L § 22	Private strande 50 m L § 22	På ubevokset strandbred i perioden 1. september til 31. maj L §§ 22 & 25	B § 2	L § 22	L § 22	Kun fra 1/10 til 31/3 L § 22 L § 22	Ofte forbudt efter andre love	L § 28 B § 28	B § 28
KLITFREDEDE AREALER	Kortvarigt ophold L § 25		L § 25	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 L § 25	Private arealer 50 m L § 25		B § 2 B § 2 Handi- capknallert	L § 25	L § 25	Kun fra 1/10 til 31/3 L § 25 L § 25 Udenfor ubevokset strandbred	Ofte forbudt efter andre love B § 26 Bevok- sede arealer	L § 28 B § 28	B § 28
OFFENTLIGE UDYRKEDE AREALER	L § 24	L § 24	L § 24	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 L § 24	L § 24	L § 24	B § 18	L § 24	L § 24	L § 24	B § 26	L § 28 B § 28	B § 28
PRIVATE UDYRKEDE AREALER	L § 24 L § 24 Hegnede arealer	L § 24	L § 24 L § 24 Hegnede arealer	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 L § 24	+ driftsbygninger 150 m L § 24	L § 24	B § 18 L § 24 Hegnede arealer	L § 24	L § 24	L § 24	B § 26	L § 28 B § 28	B § 28 L § 24 Hegnede arealer
BRÆMMER LANGS VANDLØB OG SØER	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	L § 24	B § 26	L § 28 B § 28	Kun fra vandsiden B § 28 L § 24
VEJE OG STIER I DET ÅBNE LAND	Ikke ophold M § 17 L § 26	Ikke ophold M § 17 L § 26	M § 17 L § 26	M § 17 L § 26	M § 17 L § 26	M § 17 L § 26	B § 24	M § 17	B § 23	Private fælles- veje B § 23	M § 17	M § 17 L § 28 B § 28	B § 28

TILLADT

OBS! VÆR OPMÆRKSOM

IKKE TILLADT

DELVIS TILLADT

L = Naturbeskyttelsesloven
B = Adgangsbekendtgørelsen
M = Mark- og Vejfredsloven

KOLOFON

Titel:	Fremtidens skov – anbefalinger fra Skovpolitisk Udvalg 2011
Resumé:	Skovpolitisk Udvalg blev nedsat af Miljøministeren i juni 2010. Formålet var at komme med anbefalinger til hvordan samfundets interesser i private og offentlige skove, ud fra en helhedsvurdering, kan imødekommes. I "Fremtidens skov" gives en status for de danske skove og med baggrund heri præsenteres en række anbefalinger til en styrkelse af skovenes og skovbrugserhvervets muligheder for at imødekomme de flersidige ønsker fra samfundet. Udvalget afsluttede arbejdet i juni 2011
Udgivet af:	Skovpolitisk udvalg, 2011
Sekretariat:	Naturstyrelsen Haraldsgade 53 DK-2100 København Ø Tlf: 7254 3000 E-post: nst@nst.dk
Forsidefoto:	Naturstyrelsen
Figurer:	Data til figurer er samlet og bearbejdet af Naturstyrelsen
Layout og rentegning:	XPress Reklame
ISBN:	978-87-7279-215-6
Copyright:	Må citeres med kildeangivelse "Skovpolitisk Udvalg, 2011"

Publikationen kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk